

JARO | 2018

49,50 Kč | 2 € ČÍSLO

13

Listy

sociální práce

Informační a odborný časopis
(nejen) pro sociální pracovníky

Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky
Partnerem časopisu je Ministerstvo práce a sociálních věcí

ROČNÍK VI.

www.apsscr.cz
www.listysp.cz

PROMOTING COMMUNITY & ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY

**WORLD SOCIAL WORK DAY
20TH MARCH 2018**

Listy sociální práce

Čtvrtletník vydávaný
Asociací poskytovatelů
sociálních služeb ČR

Vančurova 2904, 390 01 Tábor,
tel./fax: +420 381 213 332,
www.apsscr.cz, www.listysp.cz,
IČO 604 458 31

- **Ročník:** VI.
- **Číslo:** 13 – JARO 2018
- **Cena:** 49,50, roční předplatné 199 Kč / 8 €
- **Vychází:** V Táboře 31. března 2018
(příští číslo vyjde v červnu 2018)
- **Redakce:**
Mgr. Veronika Hotová
e-mail: sefredaktor@apsscr.cz
tel.: 607 056 221
- **Jazyková korektura:**
Mgr. Tamara Kajznerová a redakce
- **Redakční rada:**
Mgr. Veronika Hotová (šéfredaktorka);
PhDr. Radek Suda;
Mgr. Petr Hanuš;
doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.;
Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MBA;
PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.;
Mgr. Andrea Faltysová, MBA;
Ing. Daniela Lusková, MPA;
prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc.;
Mgr. Michal Volák, DiS.;
PhDr. Melanie Zajacová;
Mgr. Petra Zdražilová;
Mgr. Petra Zimmelová, Ph.D.;
Mgr. David Pospíšil, DiS.
- **Grafické zpracování a tisk:**
RUDL, a. s.
Komenského 1839, 390 02 Tábor
- **Distribuce a objednávky:**
SEND Předplatné, s. r. o.
Ve Žlábku 1800/77, hala A3
193 00 Praha 9 – Horní Počernice
www.send.cz
tel.: 225 985 225, 777 333 370
e-mail: send@send.cz
- **Objednávky a distribuce na Slovensku:**
MAGNET PRESS, SLOVAKIA, s. r. o.
P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, Slovensko
Tel.: 00421/2/67201931-33 předplatne
e-mail: predplatne@press.sk, www.press.sk
- **Príspevky a inzercie:** Příspěvky mohou být redakčně upravovány a kráceny. Za obsah inzercie odpovídá zadavatel. Přebíráni krátkých úryvků článků je možné pouze s uvedením názvu časopisu a článku, jména autora, čísla ročníku, vydání a strany. Přebíráni celých článků či jejich částí přesahujících jeden odstavec je možné pouze s písemným svolením redakce.
- **Registrace:** MK ČR E 21365, ISSN 2336-2332

Z obsahu čísla:

- 4 Úvodníky
(*Veronika Hotová, Petr Hanuš*)
- 5 Sociální zemědělství a sociální farma jako prostor pro sociální práci (2. díl)
(*Eliška Hudcová*)
- 7 Spirituálně senzitivní sociální práce
(*Honza Kaňák*)
- 8 Sociální práce a podpora neformálně pečujících
(*Leona Svobodová*)
- 10 Diskriminace ve vzdělávání
(*Veronika Bazalová*)
- 12 Spolupráce mezi sociálními pracovníky a lékaři: role profesní socializace
(*Jana Havlíková*)
- 14 Sociální práce s mnohoproblémovými rodinami
(*Vanda Gradková*)
- 17 Kdo je sociální kurátor?
(*Zbyněk Vočka*)
- 20 Zemřela Eliška Freiová
(*kolektiv autorů*)
- 22 Informační servis

Listy sociální práce

Časopis Listy sociální práce vychází v České republice a na Slovensku 4× ročně (v březnu, červnu, září a prosinci). Cena jednoho čísla je 49,50 Kč (resp. 2 €).

Členové Profesního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách APSS ČR dostávají časopis v rámci členství.

Pro Českou republiku objednávejte na www.send.cz, tel. 777 333 370

Pro Slovenskou republiku objednávejte na www.press.sk, tel. +421 02/67201951-53

www.listysp.cz

Editorial

Milí čtenáři,

jak píše nový kolega z redakční rady Petr Hanuš, jaro je takovým přírodním

symbolem nového začátku. Zároveň ale víme, že tyto začátky se opakují v pravidelných, přírodou řízených cyklech. Ohlédneme-li se za dějinami, uvědomíme si, že i historie se svým způsobem neustále opakuje. Zkrátka, my lidé jsme nepoučitelní a naše životy asi příliš krátké na to, abychom se jako lidstvo poučili dostatečně, tak nějak trvale. Proto je tak významný každý člověk, který se o historii zajímá a předává ji v sobě dál. Sociální práce u nás má také svou vlastní historii, jež přesahuje naše životy (100 let!). Je velmi důležité si ji uvědomovat, navazovat na ni a tvořit kontinuálně novou. Doufám, že jste si dostatečně užili i „svůj měsíc“. Březen je totiž měsícem sociální práce (letos připadá Světový den sociální práce na 20. 3.). I u nás, zejména pod hlavičkou MPSV, proběhla řada akcí, jež se snaží držet krok s těmi zahraničními. Uskutečnili jste i nějaké své vlastní? Dejte nám o tom vědět na e-mail sefredaktor@apsscr.cz. Nový začátek má tento rok i náš časopis. Nikoliv co se týče obsahu, ale designu. A tak je toto číslo již „oblečené“ v novém, modernějším „kabátu“, který si již po těch několika úspěšných letech zasloužil. Doufáme, že se vám líbí.

Přeji vám krásné jaro a co nejvíce důvodů k úsměvu. A pokud se s námi podělíte o své zkušenosti z praxe, budeme jedině rádi.

Mgr. Veronika Hotová
šéfredaktorka

Úvodník

Jaro bývá vnímáno jako nový začátek. V právě začínajícím novém volebním období může vyhlížet nový začátek i obor sociální práce. Co se však v příštích čtyřech letech stane, je zatím ve hvězdách, ale naděje, kterou nové začátky zákonitě přináší, silně zaplála. Co nás podle všeho čeká? Minimálně se znovu pokusíme, ostatně stejně jako u začátku minulých, o posílení snah o rozvoj sociální práce, začneme opět intenzivně diskutovat o rolích sociálních pracovníků, pro mnohé znovu vypukne boj za uznání a větší prestiž sociální práce v naší společnosti. Při pohledu do schváleného plánu legislativních prací vlády ČR je jasné, že započne další kolo snah o přijetí zákona o sociální práci (nebo sociálních pracovnících). Nové začátky přináší naději, ale také obavu. Zkušenost velí, že může být bohužel i huře.

Nedávno mi vážená kolegyně z redakční rady ve snaze pomoci tápajícímu nováčkovi v nelehké úloze autora úvodníku poslala pro inspiraci vydání časopisu Sociální práce č. 1/2007, kde byla tématem celého vydání otázka role sociálního pracovníka. Při listování tímto jedenáct let starým časopisem jsem si uvědomil, kolik začátků a také konců jsme v mezidobí zažili. A přesto je mnohé stále aktuální. I tehdy byste si například mohli přečíst článek, jenž se týkal spolupráce sociálních pracovníků s lékaři (posudkové služby) a který najdete i v tomto čísle. To je vlastně tematické propojení trvající víc než jedenáct let! Znamená to, že jsme za tu dlouhou dobu nic nevyřešili, když si stále klademe obdobné otázky? Naštěstí to tak špatné určitě není. Jen to znamená, že jsme se pustili na obtížnou a dlouhou cestu, která v žádném případě nebude lemována alejí jednoduchých řešení a odpovědí na každodenní profesní otázky a úkoly. Kdysi v mládí jsem si naivně myslel, že úkolem je na všechny otázky nalézt definitivní správnou odpověď, a tím je jednou pro vždy vyřešit. Dnes už vím, že jsou otázky, které si budeme klást neustále, a neustále na ně budeme hledat odpovědi. Je to proto, že si tak stále potvrzujeme správnost našeho odborného směřování a chráníme se před ztrátou vlastní profesní odbornosti. Ono totiž platí, že pokud si přestaneme tímto způsobem naši životní cestu ověřovat a pokud si přestaneme tyto často tak nepřijemné otázky klást, jsme na nejlepší cestě k profesionálnímu úpadku.

Jsme tedy opět na začátku cyklu, v rámci kterého optimisticky hledíme vstříc pozitivnímu vývoji. Nečekejme ale, že za nás tu práci někdo udělá. Neudělá!

Do permanentní odborné diskuze přispívá již tradičně i náš časopis. Je tomu tak i ve vydání, které právě držíte v ruce. Obsah vám nabízí hned několik zajímavých témat k inspiraci a zamyšlení. Téma sociální práce rozvinou rovnou dvě pokračování článků z minulého čísla. První na téma „Sociální zemědělství a sociální farma jako prostor pro neformální sociální práci“ a druhé na téma „Diskriminace“, tentokrát zaměřené na diskriminaci ve vzdělávání. V diskuzi na téma „Kdo je sociální kurátor?“ pokračuje kolega Zbyněk Vočka ve své reakci na článek, jenž vyšel v zimním čísle. I článkem „Spolupráce mezi sociálními pracovníky a lékaři“ pokračuje dlouholetá diskuze o správném nastavení mezioborové spolupráce mezi posudkovými lékaři (LPS ČSSZ a MPSV) a sociálními pracovníky (nyní na Úřadu práce ČR). Pokud vycházím z několika vyjádření ministryně Jaroslavy Němcové, jedná se o velmi aktuální téma pro současné vedení ministerstva.

Zajímavých informací ale v tomto čísle naleznete mnohem více, najít si je však už musíte sami. Přeji vám krásné jaro a úspěšné nové začátky.

Mgr. Petr Hanuš

Sociální zemědělství a sociální farma jako prostor pro sociální práci

2. díl

Závěr prvního dílu článku o sociálním zemědělství byl vzhledem k tematickému zaměření časopisu věnován obecné potřebě vzdělávat se v nových přístupech v sociální práci. Sociální zemědělství, jako jeden z nich, jej nabízí formou široké integrace lidí se zdravotním či sociálním znevýhodněním ve faremním prostředí a za pomoci zemědělských činností. Zatímco článek v zimním čísle charakterizoval sociální zemědělství jak obecně, tak i ve vztahu k sociální práci a také krátce popisoval jeho současný stav v České republice, tento navazující text se v první části zaměřuje na teoretické ukotvení sociálního zemědělství do konceptuálního rámce Green Care, ve druhé části se věnuje lidem v sociálním zemědělství. Kromě nejobvyklejších cílových skupin zmiňuje také sociální pracovníky jako klíčové osoby pro doprovod potřebných lidí na cestě při naplňování jejich individuálních potřeb.

Text: Mgr. Bc. Eliška Hudcová,
antropoložka a sociální pracovnice,
elahudec@seznam.cz.

Foto: Sběr sena s chlapci – Thüringer
Ökoherz

SOCIÁLNÍ ZEMĚDĚLSTVÍ A GREEN CARE

Známa historie, kde se člověk setkává s přírodou s očekáváním jejích léčebných účinků, nás dovede až do starověkého Říma. Římský lékař Galén z Pergamu (2. st. n. l.) údajně prohlásil, že „práce je nejlepší lék, jaký nám příroda dala“, s doporučením pracovat venku, v zahradách a na čerstvém vzduchu. Také středověké klášterní zahrady, které jsou obrazem biblického Edenu na zemi, a posléze farmy u hospiců, léčeben, ústavů a nemocnic, v nichž pracovali chovanci, trestanci či pacienti, byly místy propojení zemědělské práce nejen s praktickým samozásobitelským požadavkem, ale právě s léčebnými a rehabilitačními potřebami lidí, kteří v nich pracovali (Haubenhof, Enzenhofer, Kleber et al., 2013). Nicméně s vědeckými teoriemi zaměřenými na přírodu a její terapeutické účinky na člověka se setkáváme až od 80. let 20. století. Mezi nejznámější náleží Psycho-evoluční teorie Rogera Ulricha (1983), která vysvětluje regenerační účinek, který člověk zažívá při kontaktu s pří-

rodou a který napomáhá snižovat stres. Podle autora je totiž člověk v přírodě díky státním evolucím natolik zakořeněn, že se v ní cítí „jako doma“. Ulrich tvrdí, že při pozorování přírody jsou stresové indikátory nahrazeny pozitivní, regenerující náladou (Krajhanzl, 2014). Mezi další často citované teorie patří Teorie obnovy pozornosti od Rachel a Stephena Kaplanových (1989), kteří v zásadě rozlišují dva druhy pozornosti: *vědomou, zaměřenou pozornost a pozornost bezděčnou, nezaměřenou*. Většinu dne užíváme a vyčerpáváme aktivní, zaměřenou pozornost, což vyvolává duševní únavu. Příroda podle této teorie dovoluje mimovolně přesouvání pozornosti, která žádá pouze malou snahu. Bezděčná

pozornost, již vzbuzuje příroda, vytváří prostor pro obnovu vědomé pozornosti, a tím napomáhá regeneraci (Krajhanzl, 2014). Wilsonovu teorii Biofilie (Wilson, 1984), stejně jako další teorie orientující se na vnímání prostoru a krajiny, přírody a sociální spojitosti uvádí Haubenhof, Enzenhofer, Kleber et al. (2013, s. 72–83).

Všechny tyto teorie, založené na intenzivním vnímání člověka přírody spadají do konceptuálního rámce pojmenovaného Green Care. Sempik, Hine a Wilcox (2010) vytvořili jednoduché schéma tohoto rámce, které představuje jednotlivé formy přístupů v péči o člověka (viz schéma).

Škála jednotlivých forem Green Care je volena podle cíle podpory či terapie, vzhledem k cílové skupině, ale také dle dostupných prostorových možností. Tento souhrnný pojem však pokaždé pracuje s přírodními prvky a jejich účelem je podporovat tělesné nebo duševní zdraví, zlepšovat sociální podmínky a rozvíjet pedagogické aspekty znevýhodněných osob (Elings, 2006). Opatření Green Care by měla být založena na strukturovaném programu, přestože neexistují žádné pevně stanovené postupy. Měla by být postavena na pečlivém a individuálním přístupu u každého dotyčného uživatele či klienta a na jeho potřebách. Sociální zemědělství jako forma Green Care se může jevit svým potenciálem jako nejkompaktnější, poněvadž sociální farmy v sobě svou šíří aktivit slučují mnoho příležitostí ve všech rovinách – duševní, tělesné, duchovní i sociální pohody –, které mohou potřebným lidem nabídnout (viz 1. díl článku).

NEJČASTĚJŠÍ CÍLOVÉ SKUPINY

Dle schématu Green Care může znevýhodněný jedinec vybírat podle svých potřeb a intenzity činností druh „zelených“ aktivit, které se více zaměřují na sociální integraci (komunitní a sociální zahrady, sociální farmy), zlepšení fyzické kondice (cvičení v přírodě, lesní terapie, sociální zemědělství, ekoterapie), procvičování jemné motoriky (sociální a terapeutické zahrady, zoorehabilitace), uplatnění na pracovním trhu (sociální zemědělství), posílení sebedůvěry a sebeakceptace (terapie v divočině, sociální zemědělství, animoterapie). Terapeutické zahrady se v České republice i jinde ve světě často nacházejí u nemocnic (Psychiatrická

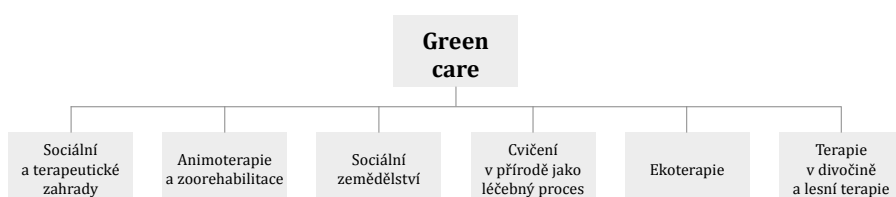

Schéma Green Care. Zdroj: Sempik, Hine, Wilcox, eds. 2010, vlastní úprava.

klinika Fakultní nemocnice Brno Bohunice), domovů pro seniory (Domov pokojného stáří Kamenná v Brně) či domovů pro osoby se zdravotním postižením (Domov pod hradem Žampach). Canisterapie jako forma zoorehabilitace je jako léčebná metoda využívána např. v Ústřední vojenské nemocnici v Praze, hipoterapie např. v zapsaném spolku Apolenka (Spojil u Pardubic). Sociální farmy jsou k nahlédnutí na mapě sociálních farem (www.socialni-zemedelstvi.cz); mezi nejznámější patří Kopobodný statek na Soutoku v Českých Kopech, Biostatek v západočeské Valči, Květná zahrada na Vysočině v obci Květná nebo Dvůr Čihovice v Čihovicích u Týna nad Vltavou. Zbylé tři formy Green Care nejsou v České republice příliš dobře popsány a zmapovány. Ekoterapií, tedy terapií a vzděláváním s hlavním fokusem na ekologii a životní prostředí, se zabývají např. organizace Lipka v Brně nebo Chaloupky, o.p.s., na Vysočině. Více informací o této metodě, jakožto dalších „zelených“ terapiích, lze najít na www.terapieprirodou.cz. Výčet jednotlivých zařízení není ani zdaleka úplný, jde pouze o příklady institucí, kde se s Green Care můžeme setkat.

Typologii lze učinit také dle nejobvyklejších cílových skupin. Není ambicí tohoto článku vyjmenovat je všechny, neboť by to bylo nesmírně obtížné, ať už z metodického nebo z legislativního hlediska. Jedná se obecně o lidi se sociálním znevýhodněním – osoby dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané, osoby po výkonu trestu odnětí svobody, osoby opouštějící zařízení ústavní či náhradní výchovné péče, osoby neaktivní atd., kteří se budou ucházet o jakékoli uplatnění na trhu práce, tedy budou chtít získat dlouhodobé zaměstnání. V této situaci je nabíledni vyhledat sociální farmu, která dokáže tyto lidi zaměstnat a vyhledat jim příslušnou podporu. Jedinci s těžším mentálním nebo kombinovaným postižením, stejně jako lidé vyšších věkových kategorií, kteří jsou odkázáni na pomoc druhé osoby, spíše budou mít zájem o zahradní terapii. Děti, rodiny, ale také třeba cizinci, migranti a příslušníci etnických menšin, se lépe dostanou do společnosti nenásilným způsobem prostřednictvím návštěv sociálních a komunitních zahrad. Problematická mládež uvítá práci na sociální farmě, ale také podstoupí lesní terapii či terapii v divočině. Na jednotlivé cílové skupiny sociálního zemědělství a dalších přístupů Green Care se ve svých výzkumech zaměřuje Marjolein Elings (2012, 2006).

ROLE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

Závěrečná část článku se zaměří na sociálního pracovníka jako klíčového průvod-

ce i prostředníka mezi potřebným jedincem a sociálním prostředím, které jej obklopuje. Koneckonců i osoby výše zmíněných cílových skupin mají často smluvní vztah s poskytovatelem sociálních služeb a sociální pracovník je ten, který s nimi vytváří jejich individuální plán. Sociální pracovník má odborně a kvalifikovaně působit na osoby v obtížné životní situaci. Musí tuto situaci rozpoznat, společně s klienty identifikovat potíže a jejich příčiny a stanovit cestu, jak je překonat. To znamená, že navrhuje, provádí a vyhodnocuje intervenci, která je přiměřená situaci klienta a jeho sociálnímu prostředí. Sociální pracovník poskytuje sociální prevenci, depistážní činnost, krizovou pomoc, sociální poradenství a sociální rehabilitaci (Matoušek, 2008). Sociální pracovník by měl stát na straně utlačovaných a bezmocných lidí, měl by tudíž reflektovat a rozvíjet způsoby, jak posilovat moc svých klientů. Měl by své klienty zplnomocňovat (Janebová, 2015).

V oblasti sociálního zemědělství a sociálního poradenství informuje o možných způsobech podpory a nabídce rehabilitací, včetně existence sociálních farem. Jako příklad lze uvést spolupráci Armády Spásy a farmy Biostatek. Farmář, ač nemá příslušné vzdělání v sociální práci, přijímá osoby nacházející se v krizové situaci, popřípadě je ochoten je po společné domluvě zaměstnat. Ti zde pak pracují po boku evropských dobrovolníků nebo WWOOFerů¹. Sociální pracovník může uživatele doprovázet na sociální farmu. Jako příklad uvádíme partnerství Venkovské školy Bludička, malé diverzifikované farmy u Nového Jičína, a Charity Nový Jičín. Uživatelé Charity jezdí se svými klíčovými pracovníky na farmu, kde kromě faremního prostředí oceňují citlivý a vnímavý přístup farmářky, možnost kontaktu se zvířaty a variabilní program na čerstvém vzduchu. Na podobném principu funguje spolupráce Farmy u Dubu (Šťastný domov Líšnice, o.p.s.) a Domova pod Hradem Žampach, anebo v úplně malém lze tuto spolupráci vidět na partnerství Dětského domova v Maštově a farmy Koňský dvorec Chmelištná. Cílem je dostat děti mimo ústav a nabídnout jim přirozenou formou pracovní činnost. Sociální farma ale může fungovat přímo

¹ WWOOF je mezinárodní systém a platforma pro vzdělávání na ekofarmách. Na jedné straně stojí hostitelská farma, na druhé „dobrovolník“, který přijíždí na farmu, aby poznal zemědělskou práci a venkovský, popřípadě soběstačný a ekologický způsob života. Více viz <http://www.wwof.cz/>, <http://wwof.net/fowo/>.

v rámci činností poskytovatele sociálních služeb. V tomto případě je pak sociální pracovník aktivním účastníkem a doprovodem při činnostech svých klientů. Zároveň se od sociálních pracovníků očekává alespoň základní znalost zemědělských postupů, anebo minimálně filie k přírodě, zvířatům i rostlinám a venkovskému prostředí. Takto se setkáváme se sociálními pracovníky v organizaci Pomoc Týn nad Vltavou, sdružení Neratov, Květné zahrade nebo ve spolku Apolenka.

Sociální zemědělství a sociální farmy doplňují škálu nabízených služeb pro sociální integraci znevýhodněných lidí. Sociální pracovník, partner na cestě k integraci, je klíčovou osobou, a záleží na něm, na nastavené důvěře a dobré spolupráci, jak se dotyčnému jedinci podaří překonat obtíže, které mu brání v plnosti života. ■

Seznam použité literatury:

- Elings, E. (2012). *Effects of care farms. Scientific research on the benefits of care farms for clients.* Wageningen: Plant Research International.
- Elings, M. (2006). *People-plant interaction: the physiological, psychological and sociological effects of plants on people.* In Hassink, J., van Dijk, M., eds. *Farming for Healths. Gree-Care Farming Across Europe and the United States of America.* Dordrecht: Springer.
- Haubenhof, D., Enzenhofer, K., Kleber, S., Pflugl, S., Pletzka, E. & I. Holzapfel (2013). *Zahradní terapie. Teorie – věda – praxe.* Brno: Lipka
- Janebová, R. „Kritická sociální práce“ jako cesta ke změně sociálních politik. *FÓRUM sociální politiky.* (3), s. 19–22.
- Kaplan, R. and S. Kaplan (1989). *The experience of nature – a psychological perspective.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Krajhanzl, J. (2014). *Psychologie vztahu k přírodě a životnímu prostředí.* Brno: Lipka, Muni press
- Matoušek, O. (2008). *Slovník sociální práce.* 2. vyd. Praha: Portál.
- Sempik, J., Hine, R., Wilcox, D., eds. (2010). *Green Care: A Conceptual Framework.* COST Action 866. Green Care in Agriculture. Loughborough University.
- Ulrich, E. S. (1983). *Aesthetic and affective response to natural environment.* In: I. Altman and J. F. Wohlwill, eds. *Behavior and the natural environment.* Human Behavior and environment, 6, 85–125.
- Wilson, E. O. (1984). *Biophilia. The human bond with other species.* Cambridge: Harvard University Press.

Spirituálně senzitivní sociální práce

V posledních několika letech se i v česky psané odborné literatuře autoři věnují tématu spirituality v sociální práci. V anglicky psaných textech (ať již v monografiích, či článcích) je řadou autorů toto téma vnímáno jako integrální součást profese. Otázkou ovšem zůstává, do jaké míry a jak se spiritualitou v interakci s klienty zacházet.

Text: Mgr. Honza Kaňák,
sociální pracovník pracující
v Terapeutickém centru Modré dveře
(poskytující služby v oblasti duševního
zdraví) a v Poradně Vigvam (pracující
s rodinami s dětmi, ve kterých někdo
z rodiny zemřel), asistent na HTF UK,
honza.k@mail.muni.cz

Od osmdesátých let minulého století sílí v sociální práci představa, že pokud je jejím cílem podpora sociálního fungování či reflexivního životního zvládnání, měla by být součástí takto pojeté sociální práce i spirituální dimenze klienta a zároveň pracovníka.¹ Domnívám se, že u nás by bylo možné stejné tendence vnímat silněji od roku 2008, kdy bylo jedno z čísel časopisu *Sociální práce/Sociální práce* věnováno právě spirituální dimenzi práce s klienty.² V zahraniční literatuře jsou často společně popisovány intervence v sociální práci, které se zaměřují jak na rozvoj spirituality jako takové, tak na uchopení spirituality jako součásti životní situace klienta, se kterou by mělo být nakládáno se stejným respektem a stejnou intencí jako s bio-psycho-sociálními aspekty života. Z hlediska profesionálního pojetí sociální práce nicméně považují za podstatné tyto dva způsoby zacházení se spiritualitou rozlišovat. První by bylo možné označit jako *spirituálně orientovanou sociální práci*, druhý jako *spirituálně senzitivní*.³ V tomto textu se primárně věnuji možným způsobům práce s klientem právě v rámci spirituálně senzitivní sociální práce. Z hlediska rozsahu textu se při práci se zdroji odkazují v druhé polovině textu především ke stati, ve které jsem se tématu ze širší perspektivy věnoval jinde – neznamená to tedy, že jsou intervencí mým nápadem či invencí. Jsou to návrhy jiných autorů, na které z výše uvedeného důvodu neodkazují.

Dříve než popíši možné intervence v průběhu společné práce pracovníka

a klienta, považují za důležité zmínit tři výchozí body. Předně, dlouhodobě se vedou diskuze o tom, zda je nutné, aby byla spiritualita (tak, jak je v sociální práci chápána) vázána na transcendenci (Boha, bohy atp.), či nikoliv (pak je chápána obecně jako hledání smyslu událostí či života). Bez ohledu na to mají obě pojetí společné, že se jedná o osobní vztah jedince k něčemu, co není zcela hmatatelné. Předpokládám, že pro spirituálně senzitivní sociální práci je vhodné vyjít z tzv. pragmatického pojetí spirituality, které za spiritualitu považuje to, čím je spiritualita pro klienta.⁴ To je možné především proto, že v intervencích je spiritualita společně definována v interakci pracovníka s klientem a otázky jejího možného růstu jsou směřovány na odborníky, kteří se spiritualitou jako takovou (v podobě, ve které ji chápe klient) zabývají přímo. Za druhé je třeba upozornit na to, že je potřeba vycházet z místa, ve kterém se (spirituálně) nachází klient. Účelem spirituálně senzitivní sociální práce není rekrutovat klienty pro duchovní růst, ale chápat jejich spirituální dimenzi tak, jak jí rozumějí oni, jako součást situace, na kterou se společně s klienty chtějí pracovníci zaměřovat. Zároveň to ale také znamená, že záleží především na klientovi, zda spiritualita je, nebo není součástí řešení jeho konkrétních životních obtíží.⁵ Z toho také plyne poslední bod: pracovník by si měl být vědom toho, že jakkoliv jeho jednání, které je směřováno ke konkrétnímu klientovi a k jeho jedinečné životní situaci (tedy např. i modlitba za konkrétního klienta – což je intervence, která více spadá do spirituálně orientované SPR) je součástí výkonu profese a mělo by být s klientem kontraktováno.⁶ Nerad bych, aby z textu vyznělo, že je nutné operovat se spiritualitou vždy. Domnívám se ale, že je užitečné se s uvedenými postupy či intervencemi seznámit, a to buď proto, abych je jako pracovník v rámci reflexe vlastní praxe

mohl pro sebe zamítnout jako nevyužitelné, či proto, abych je mohl nabídnout těm klientům, pro které je spiritualita důležitou součástí jejich života.

Postup práce s klienty v tomto textu člením na fázi *přípravnou*, fázi *posouzení životní situace a domluvu spolupráce*, fázi *vzájemné spolupráce* a fázi *ukončovací*. V textu níže se nevěnuji obecnému zaměření jednotlivých fází ani jiným intervencím než spirituálně zaměřeným. Činím tak především z důvodu rozsahu textu a nerad bych, aby u čtenářů vznikl dojem, že jiné intervence, než zde zmíněné, nejsou v rámci jednotlivých fází přípustné. V závorkách pak uvádím možné znění otázek směrem ke klientovi. V přípravné fázi se pracovníkům doporučuje především sebereflexe nad oblastí spirituality. Pracovníci si tak mohou klást otázky jako: *Jak sám chápu spiritualitu? Mám pro ni nějaký obraz? Jsou pro mě některé prvky spirituality neakceptovatelné? Jak ovlivňuje moje pojetí spirituality profesní výkon sociální práce? Jakým různým způsobem jsem se se spiritualitou ve vlastní praxi doposud setkal? A jaké to mělo důsledky?* Smyslem je tak připravit jak sobě, tak klientovi prostor, ve kterém bude moci být spiritualita co nejotevřeněji zkoumána. Stejně tak by se pracovníci měli průběžně vzdělávat ohledně rozdílů mezi spirituálním růstem a psychospirituální krizí či rozlišování zdravé a nezdravé spirituality. Ve fázi posouzení životní situace a domlouvání spolupráce se pak pracovníci mohou s klienty domluvit, jestli a za jakých okolností má spiritualita hrát při poskytování služeb roli („*Je pro vás nějak důležité, abychom se při naší práci věnovali také spiritualitě? Pokud ano, jak bychom s ní měli zacházet? Co z vaší víry je pro vás důležité při naší společné práci?*“). Co vlastně spiritualita pro klienta znamená („*Je něco, v co věříte, co je pro vás důležité?*“) či jak obecně ovlivňuje klientův život („*Povídali jsme si o tom, co je pro vás vaše víra/spiritualita. Můžete mi povědět více o tom, jak ovlivňuje váš život?*“). Pracovník by měl být také připravený s klientem kontraktovat, o jakých podobách spirituality s ním mluvit nemůže a případně proč. Stejně tak je možné

¹ Canda, E. R., Furman, L. D. (2010). *Spiritual Diversity in Social Work Practice*. Oxford: Oxford University Press.

² Kaňák, J. (2015). Postavení diskursu spirituality v sociální práci. *Sociální práce/Sociální práce*, 15(4): 30–46.

³ Kaňák, J. (2016). Nedefinovaná profesionalita. *Sociální práce/Sociální práce*, 16(5): 72–91.

⁴ Furness, S., Gilligan, P. (2010). *Religion, Belief and Social Work*. Bristol: Policy Press.

⁵ Northcut, T. B. (2004). *Pedagogy in diversity*.

Smith College Studies in Social Work, 74(2): 349–358.

⁶ Rice, S., McUliffe, D. (2009). Ethics of the Spirit. *Australian Social Work*, 62(3): 403–420.

⁷ Tolson, E. R., Ried, W. J., Garvin, C. D. (2003). *Generalist Practice*. NY: Columbia University Press.

zaměřit se na to, jak spiritualita pomáhá klientovi současnou situaci zvládat, tedy jak podporuje jeho sociální fungování („V čem vám vaše víra v té situaci, o které mluvíme, pomáhá? Jak vám víra pomáhá toto všechno zvládnout?“), a také, jestli ono sociální fungování nějak komplikuje („Je něco, čím vám víra/spiritualita brání současnou situaci dobře zvládnout či čím vám zvládání komplikuje? Brání vám víra v tom udělat, co byste chtěl či co se od vás čeká?“).⁸

Při vzájemné spolupráci (jejímž cílem je podpořit dobré sociální fungování či reflexivní životní zvládání, nikoliv primárně spirituální růst) je pak možné doptávat se na to, jaké aspekty spirituality mohou klientovi pomoci dosáhnout toho, čeho by dosáhl rád („Co z toho, čemu se v duchovní/spirituální oblasti věnujete, by mohlo pomoci dosáhnout vašeho cíle? Jak by vám mohlo pomoci to, že je pro vás důležité se modlit? Jak vám vaše víra doposud po-

mohla situaci nějak zvládat?“). Stejně tak může pracovník klientovi doporučit četbu pro klienta relevantních duchovních textů a věnovat se tomu, jaký pohled na situaci a její zvládání to klientovi přináší („Když jste četl ty verše z Bible, napadá vás, jak by bylo možné to, co v nich je, využít pro zvládnutí vaší situace?“). V neposlední řadě může pracovník podporovat klienty v kontaktu s duchovními („Máte s kým mluvit o tom, jak vaše situace ovlivňuje vaši spiritualitu či víru?“).⁹ Ve fázi ukončování spolupráce je možné se s klienty zaměřit na to, jak jim spiritualita pomohla dosáhnout cíle („V čem konkrétně vám v této situaci spiritualita pomohla?“) či kde jim zvládání komplikovala („Bránila vám spiritualita nějak ve změně?“). Stejně tak je možné se věnovat tomu, jak klienti hodnotí vnášení spirituality do poskytovaných služeb („Do jaké míry pro vás bylo v pořádku to, jak jsme o spiritualitě/víře mluvili? Co vám přišlo užitečné, co neužitečné? Bylo vám něco nepříjemné?“). Pracovník se

s klienty může věnovat i tomu, co nového si klient uvědomil ohledně vlivu spirituality na zvládání obtíží ve svém životě („Když teď spolu mluvíme o tom, co jsme společně dělali, napadá vás, jak můžete příště využít vaši víru/spiritualitu pro dobré zvládnutí náročných situací? Povězte mi o tom něco více.“).¹⁰

Byť je téma spirituality v sociální práci z určitého úhlu pohledu diskutabilní (stále se objevují názory, že by spiritualita či víra měly zůstat, metaforicky řečeno v případě terénně poskytovaných služeb, před dvěma místnostmi, kde se s klienty setkáváme), domnívám se, že nabídka práce se spirituálním rozměrem může pomoci klientům lépe zvládnout obtíže, se kterými za pracovníky přicházejí, pokud je pro ně spiritualita důležitá. Snad tento text poslouží jako malá inspirace pro obohacení praxe sociální práce. ■

⁸ Kaňák, J. (2016)

⁹ Kaňák, J. (2016)

¹⁰ Kaňák, J. (2017) Spirituální senzitivita

a spirituální orientace jako filosofická východiska možné transformace sociálních služeb. In D. Pospíšil, L. Smutková (Eds.).

Podpora člověka v jeho přirozeném prostředí. Praha: MPSV, 150–155.

Sociální práce a podpora neformálně pečujících

Neformální péče¹ dominuje v režimu pečování o klienty v přirozeném sociálním prostředí. Jako nejméně omezující pro osobu potřebující péči přichází nutně na řadu tam, kde je péče nejméně časově i odborně náročná, a také tam, kde je potřebné zázemí (bytové, vztahové). Na základě preferencí rodin je však neformální péče často poskytována také v náročnějších situacích, například v paliativní péči, a také ve specifických případech disabilit či onemocnění, pro které není v místních podmínkách dostupné optimální řešení, například v důsledku absence vhodné sociální služby.

Text: Mgr. Leona Svobodová, MPSV ČR

Podle veřejně dostupných statistik je neformální péče významným segmentem dlouhodobé péče – počet neformálních pečujících se v kvalifikovaných odhadech pohybuje v České republice mezi 250–300 000. Z hlediska cílových skupin lze usuzovat, že značný podíl, který i v důsledku aktuálních demografických trendů

stále nabývá na významnosti, připadá na péči o osoby v seniorském věku. Podíl osob s demencí, které jsou nejvíce zastoupeny ve věkovém pásmu seniorů a o které je pečováno neformálními pečovateli, je odhadován až na 100 000 osob, což podle aktuálních odhadů (odhady České Alzheimerovské společnosti) představuje přibližně dvě třetiny celkového počtu osob s demencí v ČR.

Většina neformálních pečujících jsou ženy starší 40 let. Nejčastěji pečují o své děti, rodiče anebo partnera. Přes 70 % z nich žije s osobami závislými na péči ve společné domácnosti. Asi třetina pečujících pečuje výlučně, tedy bez pomoci dalších subjektů. Téměř třetina pečuje o více než jednu osobu. Více než 60 % pečujících poskytuje více než 20 hodin péče týdně.² Z tohoto faktu logicky vyplývá, že pro pečující osoby je často nevyhnutelné redukovat pracovní aktivity nebo se zaměstnání vzdát úplně. Tím dochází nejen k propadu příjmu, ale také k sociální izolaci, neboť kromě zaměstnání pečující osoby současně výrazně redukuje své sociální aktivity – v podstatě se tedy jedná o situaci, která nese rysy sociálního vyloučení. Charakteristická jsou také rizika vyplývající ze zvýšené fyzické a psychické zátěže: únava, vyčerpání, nedostatek času na péči o sebe.

¹ Neformální péče je poskytována rodinou nebo blízkými osobami. Jedná se o neplacené poskytování péče a pomoci zaměřené na základní všední činnosti (activities of daily living – ADL) osobám s deficitem funkčních schopností. (definice OECD).

Neformální péče zahrnuje jakoukoliv péči, která je poskytována osobě, která není schopná se o sebe plně postarat, osobou bez institucionální záštity, která není certifikovaná, profesionální poskytovatel péče a sociálních služeb. Do „pojmu neformální péče“ (či

„rodinná péče, „laická péče“ apod.) se ale zpravidla neřadí péče o zdravé nezletilé děti. Pojem „neformální péče“ ve svém zúženém a v české praxi používaném významu tak zahrnuje všechny možné neinstitutcionální formy pomoci osobám, které jsou nějakým

Pečující osoby se často rozhodují pro poskytování neformální péče situačně, mnohdy bez možnosti se předem připravit a zevrubněji informovat. Jejich rozhodnutí pečovat je mnohdy východiskem z náhle vzniklé události. V okamžiku tohoto rozhodnutí jsou pečující osoby motivovány především poskytnutím pomoci blízkému člověku, aniž by přesně tušily, o jak závažné rozhodnutí se jedná, neboť je velmi obtížné předem predikovat, jak dlouho i v jaké intenzitě bude třeba péči poskytovat.

Podmínky pro poskytování neformální péče zásadně ovlivňuje i kvalita komunity, zejména místní dostupnost služeb podléhajících se na péči o závislou osobu a také služeb zaměřených na podporu neformálních pečujících.

Sociální práce je vhodným nástrojem, který může neformální péči podporovat přímým kontaktem s pečujícími osobami. Výhodou je, že sociální pracovníci pracují ve většině subjektů, s nimiž přichází do kontaktu i neformálně pečující, a mohou tak přispět vzájemnou spoluprací k optimální návaznosti či spolupůsobení různých subjektů na zajištění péče dle potřeb osob závislých na péči a současně dle potřeb pečujících. Neformálně pečující se může setkat se sociálním pracovníkem jak ve spolupráci se sociálními službami, které mohou na péči přímo participovat (například individuální kontraktace péče v rámci pečovatelské služby, osobní asistence, rané péče), tak i v kontextu podpůrných intervencí, které jsou zacíleny na samotné pečující. Se sociálními pracovníky se pečující osoby mohou setkat při sjednávání následné péče po propuštění ze zařízení zdravotní péče. Sociální pracovníci obecních úřadů mohou pečující osoby kontaktovat s nabídkou podpory v rámci preventivních aktivit, například přes praktického lékaře nebo na základě podnětu ze zařízení zdravotní péče.

Základní i odborné sociální poradenství je poskytováno zdarma sociálními pracovníky všech subjektů, které sociální pracovníky zaměstnávají: patří mezi ně poskytovatelé sociálních služeb, zařízení zdravotní péče, školská zařízení, Úřad práce České republiky, obecní a krajské úřady. Poradenství, zprostředkování pomoci, sociální šetření v rámci řízení o příspěvku na péči, individuální plánování péče, monitoring její efektivity a případné iniciace úprav druhu a intenzity úkonů péče a podpůrných intervencí, mobilizace

zdrojů v přirozeném sociálním prostředí a síťování pomáhajících subjektů, to jsou nejčastější „typy“ intervencí sociální práce, které mohou být pečujícím osobám k dispozici jednorázově, ale i v rámci dlouhodobé případové práce. V případě odborně náročnějších modelů dlouhodobé péče, na kterých participuje více subjektů formální i neformální péče a více odborností (zdravotní i sociální péče), je třeba péči organizovat a řídit. Kvalitní *case management* je v případě integrovaných modelů péče nezbytnou podmínkou úspěchu a může být pro udržitelnost péče v domácím prostředí klíčový.

Neméně důležitým tématem je *zastupování v péči*; pokud je neformálně pečující dopředu připraven na situace plánované či neplánované indispozice, pak se nemusí obávat negativních dopadů v podobě dekompenzace zdravotního stavu osoby závislé na péči v případě, že nebude schopen z jakéhokoli důvodu péči poskytovat. Na tuto situaci může sociální pracovník neformálním pečujícím pomoci se dostatečným způsobem připravit a předcházet tak riziku eskalace krizové situace, která by mohla způsobit diskontinuitu v poskytování optimální péče.

Sociální práce má význam i v *paliativě*. Zaměřuje se na vytvoření bezpečného prostoru pro dialog mezi osobou závislou na péči a jejími blízkými a pečujícími osobami, na identifikaci potřeb umírajícího a podmínek pro jejich naplnění, na samotnou kvalitu procesu umírání, který respektuje důstojnost a intimitu všech zúčastněných. Sociální pracovník doprovází procesem umírání a posléze nabízí podporu pozůstalým včetně podpory psychické i pomoci s praktickými záležitostmi.

Neformální péče je uživateli i pečujícími, alespoň podle zásad subsidiarity, jednoznačně preferovaná, z hlediska ekonomických nákladů lépe využívá i neformální zdroje financování péče, kromě těch oficiálně dostupných (např. dávky, dotace). Její systémová podpora je proto v důsledku typicky evropského demografického trendu stárnutí populace a limitovaných formálních finančních i personálních zdrojů k zajištění dlouhodobé péče velmi žádoucí.

V oblasti systémových opatření je nesporným úspěchem zavedení nové dávky nemocenského pojištění určené pečujícím osobám – dlouhodobé ošetrovné, která začne platit od 1. června 2018. Dlouhodobé ošetrovné zahrnuje možnost čerpání až 90 kalendářních dní pracovního volna

s náhradou příjmů ve výši 60 % denního vyměřovacího základu. Poskytne pečujícím osobám finanční kompenzaci a vytvoří dostatečný časový prostor pro zajištění nezbytné péče v maximální délce 90 dnů, anebo poskytne čas na kontraktaci péče dlouhodobější, například i s využitím dalších dávek, zejména příspěvku na péči pro osoby závislé na pomoci dalších fyzických osob.

Kromě zavedení nové finanční podpory pro pečující osoby je potřebné systémově podpořit i flexibilní formy práce pro pečující osoby a také respitní pobyty pro opečovávané osoby. Respitní pobyty, které by měly být významně dotovány, což se osvědčilo například v Rakousku, umožní pečujícím nezbytnou regeneraci a také vytvoří prostor pro průběžnou edukaci. Velmi potřebná je rovněž psychologická podpora a podpora svépomocných skupin pro pečující osoby.

Sociální práce je účinným nástrojem, který však sám o sobě k nastavení optimálních podmínek pro neformálně pečující nestačí. K tomu je zapotřebí dalších nástrojů, včetně systémových, které neformální pečující poptávají. Sociální práce jim pak může pomoci tyto nástroje co nejefektivněji využívat. Sociální pracovníci se rovněž podílejí na vytváření optimálního prostředí pro neformálně pečující tým, že identifikují deficity systému v praxi a se znalostí potřeb i preferencí pečujících osob sami předávají podněty, případně i sami navrhuji nová vhodná opatření v oblasti sociální politiky. ■

Zdroje:

- <http://www.fdv.cz/pecujici>
- <https://socialnipolitika.eu/2017/04/pecujici-osoby-a-neformalni-pecenarodni-strategie-rozvoje-socialnich-sluzeb-2016-2025/>
- *Národní strategie rozvoje sociálních služeb na období 2016–2025, MPSV, 2015.*
- *Who cares?, M. Birtha, K. Holm, Study on the challenges and needs of family carers in Europe, COFACE Families Europe, Brussels, 2017.*
- *Národní akční plán pro Alzheimerovu nemoc a další obdobná onemocnění na léta 2016–2019.*
- <https://koopolis.cz/sekce/knihovna/499-vystupy-projektu-podpora-neformalnich-pecovatelu>
- *Výstupní analytická zpráva o současné situaci a potřebách pečujících osob a bariérách pro poskytování neformální péče v ČR, FDV, 2015.*

způsobem zdravotně znevýhodněné a u nichž potřeba pomoci vychází z jejich zdravotního stavu. (Výstupní analytická zpráva o současné

situaci a potřebách pečujících osob a bariérách pro poskytování neformální péče v ČR, FDV, 2015, str. 9)

² <https://socialnipolitika.eu/2017/04/pecujici-osoby-a-neformalni-pecenarodni-strategie-rozvoje-socialnich-sluzeb-2016-2025/>

Diskriminace ve vzdělávání

Sociální pracovníci a pracovnice mohou sehrát nezastupitelnou úlohu při ochraně klientů před diskriminací. Nutné je vědět, co to diskriminace je a jak se proti ní dá bránit. Představujeme proto další ze série kazuistik, tentokrát z oblasti vzdělávání.

Text: Mgr. Bc. Veronika Bazalová, právnička, Kancelář veřejného ochránce práv

V minulém čísle (zima 2017, č. 12) jste se mohli dočíst o roli ombudsmana při prosazování práva na rovné zacházení. Uvědomujeme si, jaký význam při ochraně před diskriminací může mít dobře zacílená sociální práce. Z tohoto důvodu spolupracujeme s Asociací vzdělavatelů v sociální práci na přípravě výuky anti-diskriminačního práva pro vysokoškolské studenty a studentky sociální práce. V minulém díle jsme vám představili pana Milana, kterého zubařka odmítla ošetřit, protože je Rom. Nyní přinášíme další kazuistiku, tentokrát ze školního prostředí.

KAZUISTIKA

Paní Lenka, zoufalá ze situace, kterou musela spolu se synem Matějem absolvovat, se přišla poradit se sociálním pracovníkem. Z doslechu věděla, že škola v obci, v níž rodina bydlí, je velmi kvalitní. Navíc je to pro Matěje škola spádová. Chtěla ho tam proto přihlásit do první třídy, a to i přesto, že ji ostatní od tohoto kroku zrazovali – myslí si, že je pro Matěje lepší vzdělávat se ve speciální škole. Matěj má totiž autismus. Paní Lenka přišla s Matějem v době zápisu za ředitelem školy, aby se zeptala, zda ho přijme. Když ředitel na chodbě školy zpozoroval Matějovo poněkud zvláštní chování, řekl paní Lence, že má plnou kapacitu. Odvětila mu, že pokud Matěje nepřijme, bude s ním muset jezdit každé ráno do speciální školy ve vzdáleném městě. Ředitel uvedl, že ze synova chování vidí, že by ke vzdělávání potřeboval asistenta pedagoga, na toho však škola nemá peníze.

Přinášíme několik otázek a navržená řešení. Zkuste si, jestli byste v roli sociálního pracovníka postupovali stejně.

1. CO BYSTE KLIENTCE PORADILI?

Pokud by za vámi paní Lenka přišla ještě před zápisem, pak je především dobré se na rozhovor s ředitelem školy připravit

předem. A to tím spíše, pokud očekáváte, že ředitel nebude chtít dítě do školy přijmout (např. pokud má dítě zdravotní postižení, je Rom, vyznává nějaké menšinové náboženství).

Nejdříve se ujistěte, že je škola pro dítě spádová. Tuto informaci můžete najít na webových stránkách města. V zásadě platí, že pokud to je jediná škola v obci, pak je spádová pro všechny děti, které mají v obci trvalý pobyt. Pokud je ve městě více škol, pak se jejich školské obvody stanovují městskou vyhláškou.

Doporučujeme také zjistit, jak je na tom škola s kapacitou. Ve školském rejstříku vyhledáte maximální povolený počet žáků jakékoli školy.¹ Faktickou naplněnost pak můžete zjistit na webových stránkách školy (např. ve výročních zprávách) nebo v inspekčních zprávách České školní inspekce.² Pokud se vám informace takto zjistit nepodaří, je dobré se s dotazem obrátit na zřizovatele školy, kterým je většinou obec nebo městská část.

O diskriminaci by se nejednalo, pokud by ředitel školy Matěje odmítl z jiného než chráněného důvodu. Například proto, že má skutečně naplněnou kapacitu školy.

V neposlední řadě je vhodné, aby paní Lenka nešla do školy se synem Matějem sama. Může ji doprovodit právě sociální pracovník nebo pracovnice, kteří jí při komunikaci s ředitelem pomohou. Doprovázející osoba navíc může podat svědectví o tom, co se ve škole skutečně stalo. Zároveň lze o rozhovoru s ředitelem školy pořídít záznam (např. audionahrávku na mobilní telefon).

Paní Lenka by měla trvat na vydání písemného a odůvodněného rozhodnutí

o Matějově nepřijetí.³ Klíčové je nenechat se „odbyt“ mezi dveřmi.

Paní Lenka přišla za sociálním pracovníkem, ale až zpětně. V takovém případě je dobré obrátit se na kontrolní orgán, kterým je Česká školní inspekce. Ta bude zjišťovat, zda ředitel školy postupoval v souladu se zákonem.

Pokud máte podezření, že ředitel školy Matěje diskriminoval, může se paní Lenka obrátit na ombudsmana a bránit se podáním žaloby k soudu (podrobnosti v odpovědi na následující otázku).

2. VNÍMÁTE SITUACI JAKO DISKRIMINAČNÍ?

Pro posouzení diskriminace si musíme zodpovědět dvě klíčové otázky. Spadá situace do oblastí chráněných antidiskriminačním zákonem?⁴ Těmito oblastmi jsou zejména:

- práce a zaměstnání;
- zdravotní péče;
- vzdělání;
- poskytování zboží a služeb (včetně bydlení).

Situace se týká přijetí žáka do první třídy základní školy. V přístupu ke vzdělávání je diskriminace zakázaná.

Druhou otázkou je, zda dochází k méně příznivému zacházení z důvodu, na který pamatuje antidiskriminační zákon. Těmito *chráněnými důvody* jsou: rasa, etnický původ, národnost, pohlaví (včetně těhotenství, mateřství či otcovství a pohlavní identifikace), sexuální orientace, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víra, světový názor. Máme podezření, že ředitel školy odmítl Matěje přijmout do první třídy nikoli kvůli naplněné kapacitě (zástupný důvod), ale kvůli jeho zdravotnímu postižení („ředitel ... zpozoroval Matějovo poněkud zvláštní chování ... ze synova chování vidí, že by ke vzdělávání potřeboval asistenta pedagoga“). Ředitel tedy možná Matěje diskriminoval.

O diskriminaci by se nejednalo, pokud by ředitel školy Matěje odmítl z jiného než chráněného důvodu. Například proto, že má skutečně naplněnou kapacitu školy.

Diskriminací by nebylo ani takové jednání, pokud by ředitel s Matějem zacházel odlišně kvůli jeho zdravotnímu postižení, ale sledoval by *tím legitimní cíl a způsob,*

¹ <https://profa.uiv.cz/rejskol/>

² <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Inspekcnizpravy>

³ Ředitel škol totiž o přijímání dětí k povinné školní docházce rozhodují ve správním řízení jako vykonavatelé veřejné správy. Musí proto

postupovat podle správního řádu (zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů). Plyne to z § 165 odst. 2 písm. b) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

kteřím by tohoto cíle chtěl dosáhnout, by byl přiměřený a nezbytný. Příkladem takové situace může být přesazení žáka s oční vadou z poslední lavice do první lavice, aby lépe viděl na tabuli.

Proti diskriminaci se lze bránit antidiskriminační žalobou. Soud pak může rozhodnout o ukončení diskriminace a o odstranění jejích následků (např. zaplacení škody). Také může diskriminující osobě uložit, ať se oběti omluví a zaplatí konkrétní částku za zásah do její důstojnosti.

Oběť diskriminace se může obrátit i na ombudsmana, který případ prověří a vyhodnotí, zda k diskriminaci došlo, nebo ne.⁵ Zprávu ombudsmana pak lze použít jako jeden z důkazů v soudním řízení.

3. JE RELEVANTNÍ, ZDA ŠKOLA JE, ČI NENÍ SPÁDOVÁ?

Ano, je. Spádová škola totiž přednostně přijímá děti s trvalým pobytem ve školském obvodu. A to až do výše povoleného počtu žáků zapsaného ve školském rejstříku.⁶ To fakticky znamená, že ředitel školy nemůže odmítnout dítě ani v situaci, pokud již všechny první třídy naplnil. Je totiž rozdíl mezi celkovým povoleným počtem žáků zapsaných ve školském rejstříku (rozhodující pro přijímání žáků do školy) a maximálním počtem dětí, které mohou být v jedné třídě (rozhodující pro jejich rozdělení do tříd). V takové situaci musí ředitel otevřít další třídu.

Za žádných okolností nemůže ředitel přijmout nespádové dítě na úkor dítěte spádového. Pokud má škola přetlak spádových dětí, pak je potřeba se obrátit na zřizovatele/obec. Obec totiž musí zajistit podmínky pro plnění povinné školní docházky pro své občany.⁷

4. MYSLÍTE, ŽE JE MOŽNÉ SI VYJÁDRĚNÍ ŘEDITELE ŠKOLY V PODOBNÉ SITUACI (NA CHODBĚ ŠKOLY) NAHRÁT?

V zásadě platí, že si nelze nahrávat projevy osobní povahy bez souhlasu nahrávané osoby. Pokud se však osoba vyjadřuje v rámci své obchodní nebo veřejné činnosti či při výkonu povolání, nejde o projev osobní povahy.⁸ Rozhovor s ředitelem školy o přijetí dítěte do první třídy proto nahrát lze i bez vědomí ředitele.

Nahrávka může být často jediným spolehlivým důkazem slovního obtěžování („na naší škole postižené/Romy/homo-

Proti diskriminaci se lze bránit antidiskriminační žalobou. Soud pak může rozhodnout o ukončení diskriminace a o odstranění jejích následků (např. zaplacení škody). Také může diskriminující osobě uložit, ať se oběti omluví a zaplatí konkrétní částku za zásah do její důstojnosti.

sexuály nechceme“). Nahrávku lze použít v případném soudním řízení nebo ji přiložit k podnětu České školní inspekci.

5. MOHL BY ŘEDITEL PODMÍNIT PŘIJETÍ MATĚJE DOPORUČENÍM Z PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNY?

Nemohl. Každé dítě má právo se vzdělávat ve své spádové škole bez ohledu na to, zda má zdravotní postižení. Pokud se zjistí, že má žák či žákyně speciální vzdělávací potřeby, škola rodičům poradí⁹, aby s dítětem navštívili školské poradenské zařízení (pedagogicko-psychologickou poradnu nebo speciálně pedagogické centrum). Poradna dítě vyšetří a doporučí adekvátní úpravu vzdělávání. Podpurným opatřením může být například pomoc asistenta pedagoga, vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu nebo použití speciálního výukového softwa-

ru. Může také doporučit vzdělávání žáka ve speciální škole.¹⁰

6. MŮŽE ŘEDITEL ODMÍTNUTÍ MATĚJE ODŮVODNIT TÍM, ŽE BY POTŘEBOVAL ASISTENTA PEDAGOGA?

Nemůže. Asistenta pedagoga doporučuje školské poradenské zařízení. Přijetí do školy nelze podmínit vyšetřením v poradně ani přiznáním konkrétního podpurného opatření. Relevantní není ani argument, že škola na asistenta pedagoga nemá peníze. Od září 2016 jsou všechna podpurná opatření nároková a bezplatná.¹¹ Jakmile tedy poradna dítěti doporučí asistenta pedagoga, škola na něj dostane peníze.

Pokud jste se při práci s klienty a klientkami setkali s diskriminací a potřebovali byste poradit, můžete se na nás obrátit. Stačí napsat e-mail na podatelna@ochrance.cz. ■

⁵ Náš postup při prověřování námítky diskriminace naleznete zde: <https://www.ochrance.cz/diskriminace/pomoc-obetem-diskriminace/jak-postupujeme/>.

⁶ Ustanovení § 36 odst. 7 školského zákona.

⁷ Ustanovení § 178 školského zákona.

⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2005 č. j. 30 Cdo 64/2004, www.nsoud.cz.

⁹ Ustanovení § 21 odst. 1 písm. f) školského zákona.

¹⁰ Ustanovení § 16 odst. 9 školského zákona.

¹¹ Ustanovení § 16 odst. 1 školského zákona.

Spolupráce mezi sociálními pracovníky a lékaři: role profesní socializace

Není pochyb, že se spoluprací mezi sociálními pracovníky a lékaři jsou neoddělitelně spjaty určité výzvy pramenící ze skutečnosti, že sociální pracovníci spolupracují s dominantní profesí vyššího sociálního statusu, jejíž priority a socializace byly a jsou tradičně odlišné od priorit a profesní socializace sociálních pracovníků. Sociální pracovníci by si měli uvědomit, že toto napětí je nedílnou součástí procesu spolupráce s lékaři, a měli by usilovat o jiné zdroje podpory a potvrzení vlastní role.

(Abramson, Mizrahi 2003, s. 97)

Abramson a Mizrahi, kteří se tématu spolupráce mezi sociálními pracovníky a lékaři věnují od 80. let 20. století, postihují ve shora uvedeném citátu podstatný rys spolupráce mezi těmito dvěma profesemi. Jedná se o rys, který není typický pouze pro Spojené státy americké (Abramson, Mizrahi, 2003; Bronstein, 2003), ale lze ho nalézt např. i ve Velké Británii (Carpenter, Hewstone, 1996), Kanadě (Glaser, Suter, 2016), Izraeli (Itzhaky, Zanbar, 2014) nebo i u našich slovenských sousedů (Slaná et al., 2016). A jak dále ukazují naše zjištění (viz Havlíková, Hubíková, 2017), tento prvek je přítomen i v českém prostředí.

*Text: Mgr. Jana Havlíková, Ph.D.,
výzkumná pracovnice, Výzkumný ústav
práce a sociálních věcí, v. v. i.*

Spolupráci mezi lékaři a sociálními pracovníky jsme zkoumali v rámci agendy příspěvku na péči (PnP).¹ V kontextu zjištění Kuzníkové (2017), která se jako jedna z mála věnuje tématu sociální práce ve zdravotnictví v ČR, lze jednoznačně říci, že právě agenda PnP, resp. oblast posuzování závislosti žadatele na pomoci druhé osoby je prostorem, kde se v současné době v českém prostředí spolupráce mezi lékařem a sociálním pracovníkem uplatňuje co do počtu zapojených odborníků v největším rozsahu.

V rámci našich výzkumů jsme sice narazili pouze zřídka na případy, kdy skutečně bylo možné o spolupráci hovořit, tato spolupráce však přinášela významné přínosy, jichž by nemohlo být dosaženo, pokud by agendu zajišťoval buď pouze posudkový lékař, nebo pouze sociální pracovník. Těmito přínosy bylo:

- takové posouzení stupně závislosti, které obě odbornosti považují za odpovídající zjištěnému stavu, tedy skutečně odrážející komplexní situaci žadatele;
- postupné rozvinutí schopnosti obou odborností, resp. zapojených odborníků rozšířit svůj pohled na případ

o perspektivu druhého oboru, uzнат poznatky druhého oboru jako relevantní a v podstatě si navzájem porozumět;

- efektivní podpora žadatele při zvládnání jeho životní situace a účelném čerpání dávky PnP k zajištění odpovídající pomoci, tedy přínosy jak pro klienty systému, tak pro systém samotný.

Dle našich zjištění tedy mezioborová spolupráce mezi sociálními pracovníky a posudkovými lékaři v rámci agendy příspěvku na péči význam má a je důležité ji posilovat.

Dle našich zjištění tedy mezioborová spolupráce mezi sociálními pracovníky a posudkovými lékaři v rámci agendy příspěvku na péči význam má a je důležité ji posilovat. Nicméně, jak naznačují výsledky našich výzkumů (viz Havlíková, Hubíková, 2017), spolupráce mezi nimi zatím

namnoze charakter vzájemné spolupráce nemá, přičemž převažuje tendence posudkových lékařů uplatňovat v rámci posouzení pouze medicínskou perspektivu čili pracovat monodisciplinárně, ačkoliv legislativa předpokládá spolupráci mezi oborovou.

Analýza zaměřená na překážky této spolupráce odhalila jako jeden z výrazných faktorů (který současně ovlivňuje i řadu dalších podmínek spolupráce mezi sociálními pracovníky a posudkovými lékaři) poměrně výraznou uzavřenost posudkových lékařů ve svém oboru a své profesní socializaci. V rámci rozhovorů s posudkovými lékaři pak vystoupila do popředí následující tři témata:

- Malé povědomí většiny posudkových lékařů o profesi sociálního pracovníka a jeho roli v rámci řízení o PnP: posudkový lékař, či alespoň část z nich, nechápala činnost sociálního pracovníka jako činnost odbornou, a současně netušila, jakým způsobem by měla pracovat se sociálním pohledem na životní situaci žadatele v rámci posouzení stupně závislosti.
- Byla pozorována nedůvěra posudkových lékařů v kompetentnost sociálních pracovníků agendy PnP: posudkový lékař vesměs podkládám od sociálních pracovníků spíše nedůvěřovali a sociálním pracovníkům upírali profesionalitu při jejich vytváření, a to jak profesionalitu ve smyslu schopnosti pracovat nezávisle na případných přáních či jiném ovlivňování ze strany žadatelů, tak ohledně kompetence rozpoznat při sociálním šetření podstatné skutečnosti o životní situaci žadatele.

Analýza zaměřená na překážky této spolupráce odhalila jako jeden z výrazných faktorů (který současně ovlivňuje i řadu dalších podmínek spolupráce mezi sociálními pracovníky a posudkovými lékaři) poměrně výraznou uzavřenost posudkových lékařů ve svém oboru a své profesní socializaci.

¹ Jedná se o projekt „Využívání poznatků sociálního šetření v sociální práci se žadatelem o příspěvek na péči (TD020037)“, spolufinancovaný TA ČR v rámci programu OMEGA.

Na vzájemné obeznámení se s oborem a profesní socializací spolupracujících profesionálů by pak následně měla navázat společná diskuze a vyjednání cílů spolupráce a role jednotlivých profesí při jeho dosahování tak, aby tyto cíle a role byly všem zúčastněným známy a aby se s nimi byli schopni ztotožnit.

■ V neposlední řadě z rozhovorů jak s posudkovými lékaři, tak se sociálními pracovníky vyplynulo, že obě strany posuzují situaci žadatele rozdílně, přičemž se jevílo, že posudkoví lékaři měli tendenci interpretovat tyto rozdíly nikoliv jako odlišnou profesní perspektivu, ale jako doklad nekompetentnosti sociálních pracovníků. Některé okolnosti životní situace žadatele o PnP interpretovali ve vztahu ke stupni závislosti sociální pracovníci agendy PnP a posudkoví lékaři naprosto odlišně, např. sociální pracovník chtěl popisem zdravotního stavu žadatele versus uspořádání domácnosti/bydlení zdůraznit akutní potřebu intenzivní a rozsáhlé péče a posudkový lékař totéž interpretoval zcela opačně, tzn., že pokud žadatel dosud v dané domácnosti/bytě přežil, nemůže přece být v tak špat-

pak spočívají v tom, do jaké míry členové dané profese kladou důraz na vlastní autonomii, profesní identitu a schopnosti získané v procesu profesní socializace. To, jakým způsobem profesní socializace jednotlivých odborníků proběhla, pak ovlivňuje to, jakým způsobem se jednotliví profesionálové staví ke svému zapojení do víceoborové spolupráce a k ostatním účastníkům této spolupráce.

Skutečnost, že situace v oblasti spolupráce mezi sociálními pracovníky a posudkovými lékaři v ČR je srovnatelná s řadou jiných států, neoslabuje výrazný negativní vliv tohoto faktoru na praxi. Proto si na závěr dovolíme uvést námět Abramsona (2002), jak v rámci mezioborové spolupráce vliv tohoto faktoru umenšit, a naopak posílit respekt vůči kolegům z druhé profese, podobné vnímání situace a klientů a pozitivní charakter komunikace.

Zásadním krokem je vůbec rozpoznání a uvědomění si svých odlišných profesních zakotvení spolupracujícími odborníky, a následná alespoň částečná reflexe vlivu vlastní profese a profese kolegy na společnou práci.

ném zdravotním stavu, jak se to jeví z lékařských nálezů, ale i samotného sociálního šetření. Jestliže posudkový lékař interpretuje konkrétní informaci v záznamu ze sociálního šetření jinak, než jak to sociální pracovník zamýšlel, stává se to překážkou mezioborové spolupráce, neboť podklady vytvořené sociálním pracovníkem jsou v některých případech v důsledku těchto odlišných odborných perspektiv využívány k formulování zcela opačných závěrů. Současně platí, že pokud mezi oběma odborníky neprobíhá přímá osobní komunikace nad jednotlivými žádostmi, ke sladění profesních perspektiv nemůže dojít ani v budoucnu.

Bronstein (2003) glosuje, že s ohledem na odlišnou profesní kulturu, normy a jazyk může někdy víceoborová spolupráce připomínat setkání obyvatel z různých, navzájem cizích zemí. Každá profese totiž socializuje své členy do jejich profesní role, hodnot a praxe odlišným způsobem a rozdíly mezi jednotlivými profesemi

NÁMĚT NA ZLEPŠENÍ

Zásadním krokem je vůbec rozpoznání a uvědomění si svých odlišných profesních zakotvení spolupracujícími odborníky, a následná alespoň částečná reflexe vlivu vlastní profese a profese kolegy na společnou práci. Podle Abramsona jsou pro dosažení této reflexe nezbytná osobní setkávání spolupracujících profesionálů zaměřená právě na tento úkol, ideálně moderovaná externím supervizorem. V průběhu společné diskuze je pak vhodné se postupně věnovat otázkám, jako např.: V čem spočívá studium zaměřené na dosažení kvalifikace posudkového lékaře a v čem sociálního pracovníka? Jakými hlavními etickými zásadami se řídí posudkové lékařství a jakými sociální práce? Jaké hodnoty byly zúčastněným odborníkům při studiu nejvíce zdůrazňovány? Jak jednotliví odborníci vidí nyní svou roli vůči klientům agendy PnP?

Na vzájemné obeznámení se s oborem a profesní socializací spolupracujících profesionálů by pak následně měla na-

vázat společná diskuze a vyjednání cílů spolupráce a role jednotlivých profesí při jeho dosahování tak, aby tyto cíle a role byly všem zúčastněným známy a aby se s nimi byli schopni ztotožnit. ■

Literatura:

- ABRAMSON, J. S. *Interdisciplinary team practice*. In ROBERTS, A. R. – GREEN, G. J. (Eds). *Social workers' desk reference*. Oxford: Oxford University Press, 2002, pp. 44–50.
- ABRAMSON, J. S. – MIZRAHI, T. *Understanding collaboration between social workers and physicians: Application of a typology*. *Social work in health care*, 2003, Vol. 37, No. 2, pp. 71–100.
- BRONSTEIN, L. R. *A model for interdisciplinary collaboration*. *Social work*, 2003, Vol. 48, No. 3, pp. 297–306.
- CARPENTER, J. – HEWSTONE, M. *Shared learning for doctors and social workers: Evaluation of a programme*. *British Journal of Social Work*, 1996, Vol. 26, No. 2, pp. 239–257.
- GABRIELOVÁ, J. – VELEMINSKÝ Sr, M. *Interdisciplinary collaboration between medical and non-medical professions in health and social care*. *Neuroendocrinology Letters*, 2014, Vol. 35 (Suppl 1), pp. 59–66.
- GLASER, B. – SUTER, E. *Interprofessional collaboration and integration as experienced by social workers in health care*. *Social work in health care*, 2016, Vol. 55, No. 5, pp. 395–408.
- HAVLÍKOVÁ, J. – HUBÍKOVÁ, O. *Spolupráce mezi sociálními pracovníky a lékaři: příklad řízení o příspěvku na péči*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2017.
- ITZHAKY, H. – ZANBAR, L. *In the Front Line: The Impact of Specialist Training for Hospital Physicians in Children at Risk on Their Collaboration With Social Workers*. *Social work in health care*, 2014, Vol. 53, No. 7, pp. 617–639.
- KUZNÍKOVÁ, I. *The Practice of Social Work in Health Care in the Czech Republic: How to Identify Understanding the Practice of Social Work in Health Care through Research?* *Czech & Slovak Social Work/Sociální Práce/Sociálna Práca*, 2017, roč. 17, č. 1, s. 5–22.
- SLANÁ, M. – SLANINKA-DINEVA, M. – DOBRÍKOVÁ, P. – HROMKOVÁ, M. – LETOVANCOVÁ, K. *Social work in hospitals in Slovakia: current working conditions and difficulties in the view of the professionals*. *Analele Stiințifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza «din Iași. Sociologie și Asistență Socială*, 2016, Vol. 9, No. 1, pp. 81–98.

Sociální práce s mnohoproblémovými rodinami

Rodiny mnohoproblémové (dále jen MPR) jsou rodiny, které mají dlouhodobě více než jeden problém (Matoušek 2010). Problémy mohou mít různou intenzitu a jsou vzájemně provázané. Do této skupiny patří rovněž rodiny vícedětné a rodiny vícedětné – neúplné. Bez ohledu na strukturu té které rodiny v nich velmi často dochází ke kumulaci různých rizik, která mohou být zdrojem dalších dysfunkcí.

Text: PhDr. Vanda Gradková, MPA, externí vyučující na Vysoké škole sociálně-správní v Havířově, doktorandka oboru Sociální práce na Prešovské univerzitě v Prešově, dlouhodobě se zabývá problematikou sociálně-právní ochrany dětí a rodiny a sociální prací s rodinami

Repertoár problémů těchto rodin je velmi široký. Podle povahy převládajících symptomů se můžeme přiklonit k definování těchto rodin jako rodin dysfunkčních, které produkují maladaptivní chování jednoho nebo více členů rodiny. Při sociálním šetření v těchto rodinách najdeme mnoho rizikových faktorů, např. dlouhodobě neřešené problémy, rigidní sociální role, nejasnou komunikaci mezi jednotlivými členy, absenci hranic, emoční problémy apod. Konfliktní situace v rodině, např. rozvodové rozepře, neshody mezi generacemi, psychologické nepřijetí dítěte, závislost některého člena rodiny na drogách, alkoholu, stejně tak sociálně a emočně nevyzrálí rodiče, kteří velmi často nezískali vhodné vzory v orientační rodině, jsou častou příčinou obtíží v naplňování sociálně psychologických potřeb dětí a zároveň tvoří široké spektrum krizových situací. Proto je také MPR někdy nazývána rodinou v opakujících se krizích.

Ve vývoji těchto rodin můžeme nalézt problémy objektivní, subjektivní a smíšené. Mezi objektivní řadíme ty, které jsou nezávislé na vůli rodičů, jako je nezaměstnanost, nemoc, postižení, invalidita apod. Subjektivní faktory jsou závislé na vůli rodičů: neochota změnit dosavadní způsob života, neschopnost pečovat o dítě a reagovat na jeho potřeby apod. Rodinám často schází základní vzorce chování, mají problémy s dodržováním běžných sociálních norem apod. Rizikové faktory se mohou vyskytovat jak na straně rodičů (koncept nezdolnosti), tak i na straně dítěte. Smíšené poruchy jsou kombinací

obou předchozích, ke kterým se přidruží další, jako ztráta bydlení, nedostatek finančních prostředků, zadluženost, nízká vzdělanostní úroveň rodičů apod. To vše omezuje normální fungování rodiny, které ústí do fází bezmocnosti a nezájmu vzniklou situaci řešit. MPR mají strach ze změn, odvracejí se od svých těžkostí, nechtějí problémy řešit, často je bagatelizují, mají nedůvěru k sociálním pracovníkům, ostatním pomáhajícím institucím, sociálním službám. Přenos původních transgeneračních vzorců chování, ve kterých žijí generace těchto rodin, jim brání přijmout jiné životní role a standardy, kterým pro svou „jinakost“ často nerozumí.

Pro sociální práci s touto skupinou rodin je důležitá týmová práce všech pomáhajících subjektů s cílem dosažení změny a pomoci. Za tímto účelem můžeme využít různé postupy a metody sociální práce.

PŘI PRÁCI S RODINOU JSOU DŮLEŽITÉ TYTO PŘÍSTUPY:

- **Systemický přístup**, který rodinu (rodinný systém) pojímá jako organismus, celek (biologické systémy). Rodinný systém má svoji individuální, neopakovatelnou organizaci vlastního života, svůj vlastní svět a vztahy mezi členy systému. Rodina je souborem vzájemných prvků složeným z několika členů. Proto musíme rodinu vnímat vždy jako celek a nepřehlížet její jednotlivé členy.

MPR mají strach ze změn, odvracejí se od svých těžkostí, nechtějí problémy řešit, často je bagatelizují, mají nedůvěru k sociálním pracovníkům, ostatním pomáhajícím institucím, sociálním službám.

Systemický přístup je myšlenkový nástroj, kdy chceme uchopit určité skutečnosti. Je to styl získávání a zpracování informací, které jsou důležité pro různé formy intervence a metody sociální práce. V systémovém pojetí při práci s MRP musíme rozlišit:

- Systém klienta, tj. členové rodiny, kterým je adresována pomoc, intervence. Tento systém je zapotřebí důkladně monitorovat, protože podléhá změnám.
- Systém pomoci, tj. osoby, organizace, instituce, které mezi sebou spolupracují (interdisciplinární přístup).
- Systém realizace změn, tj. sociální pracovník/pracovnice a příslušné instituce.

- **Dalším principem při práci s MPR je přístup zaměřený na řešení.** Je to model intervence vyvinutý a popsán de Schazerem a Insoo Kim Berg (I. K. Berg, 2013). Základní myšlenkou je rozvíjení řešení, nikoliv problému, s cílem dosažení změny. Důkladné zkoumání toho, co nefunguje, bývá založeno na předpokladu poznání příčiny problému, aby mohl být odstraněn.
- **Přístup orientovaný na úkoly:** tento přístup se snaží poskytnout systematický rámec pro zvládnutí různých praktických problémů klienta a rodiny.

Významnou součástí sociální práce s těmito rodinami je identifikace obtížné životní situace, dosavadního způsobu fungování/nefungování všech jejích členů a zdroje rizik. Potřebné informace o rodině získáme z úředně dostupných zdrojů, sociálním šetřením v rodině, v sociálním prostředí, rozhovorem s rodinou a dalšími jejími členy. Dále můžeme vycházet z dříve zpracovaného Individuálního plánu ochrany dítěte (IPOP), avšak jeho jednotlivé položky musíme v rámci šetření podrobně analyzovat a situaci rodiny průběžně monitorovat. Důležitý je popis situace významný pro vyhodnocení a sociální diagnóza (posouzení životní situace rodiny), stanovení cílů a postupů sociální práce s rodinou.

ÚLOHA SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

Úloha sociálního pracovníka/pracovnice, který přichází do rodiny, je velmi důležitá z pohledu dlouhodobé spolupráce

s rodinou. Návštěvu v rodině je zapotřebí naplánovat předem a další návštěvy plánovat na stejný den a hodinu. Tím do deorganizovaného života rodiny vneseme určitý řád. V první fázi našeho kontaktu s rodinou je důležitá interpretace problémů, které jsou někdy mnohoznačné, v další fázi je zapotřebí zaměřit se nikoliv na problémy (které jsou rodině známé), ale na řešení, tj. na dosažení změny. Při práci s rodinou musíme opustit dřívější komunikační „návyky“ typu „jaký máte problém?“ Pochopitelně to od sociálního pracovníka/pracovnice vyžaduje dobré komunikační dovednosti, umění vést rozhovor s využitím prvků, jako jsou parafrázování, zrcadlení apod. Stejně tak důležité je pozorování (co se kolem nás děje v době naší návštěvy v rodině, tj. reakce jednotlivých členů rodiny, emoční napětí, vzájemné relace mezi jednotlivými osobami apod.). Pro realizaci dosahování změn je důležité stanovit rodině cíle (vize preferované budoucnosti) tak, aby objevovala vlastní zdroje řešení. Proto je efektivnější stavět na tom, co je již k dispozici (zdroje) a co funguje (výjimky), než donekonečna zkoumat, co nefunguje; což ale neznamená, že se problémem nebudeme zabývat. V praxi jde o to, abychom s klientem/rodinou rozvíjeli nové řešení situace, a naopak nerozvíjeli a neprohluhovali problémy. Sociální pracovník/pracovnice při stanovování cílů intervencí do celého rodinného systému. Intervence do systému znamená také připojit se ke klientově pohledu na věc, k tomu, jak on sám vidí svůj problém. Sociální pracovník/pracovnice může dobře využít metodu narativního rozhovoru, což mu pomůže modelovat situaci tak, aby rodina a klient rozpoznal problém, protože to bude on sám, kdo bude muset realizovat změny. Narativní rozhovor nám také umožní hledat odpovědi na otázky, jak naložit s obsahy vyprávění pro psychosociální pomoc. Součástí sociální práce s rodinou je motivace rodiny ke změně. Spočívá ve společném hledání zdrojů a cílů vedoucích ke změně. Cíle stanovujeme společně s rodinou, protože její členové jsou ti, kteří je budou realizovat, nikoliv sociální pracovník. Sociální pracovník pomáhá rodině vytvářet kontext změny, otevírá možnosti, jak by mohli lépe žít (řešení), proto hledáme zdroje v rodině. Zároveň se snažíme poukázat na efekty změn. Při motivaci zaměřujeme pozornost nikoliv na přítomnost (obviňování rodiny, jejích členů), ale na budoucnost. Můžeme přeformulovat kontext určitého chování souvisejícího s některým z problémů. V jiném kontextu může mít chování pozitivní hodnotu, tj. hledáme pozitiv-

Při práci s rodinou musíme opustit dřívější komunikační „návyky“ typu „jaký máte problém?“ Pochopitelně to od sociálního pracovníka/pracovnice vyžaduje dobré komunikační dovednosti, umění vést rozhovor s využitím prvků, jako jsou parafrázování, zrcadlení apod.

ní alternativy chování či reagování rodiny na různé situace. Součástí motivace je podpora pozitivních emocí a eliminace destruktivní komunikace.

Porozumět MPR znamená také reflektovat každou situaci v životě rodiny a jejích členů (příčiny napětí v rodině, historie rodiny apod.) a umět správně analyzovat získaná data. Analýzou dat zjistíme, jaký význam má ten který rizikový faktor, jaké jsou představy rodičů o rizikových faktorech, jak dlouho rizikový faktor/rizikové faktory ovlivňují rodinu a jaké jsou důsledky. Sociální pracovník/pracovnice, případně ostatní pracovníci interdisciplinárního týmu, musí vědět, jak v rodině fungují emocionální vazby, zvláště ve vztahu k dětem. Jak jsou děti na těchto citových vazbách, byť ne vždy efektivních, závislé, a to i přesto, že je rodina považována za MPR. Současné trendy při práci s rodinou obracejí pozornost k participaci dítěte uvnitř procesu rodiny, a nikoliv stavění dítěte proti rodině, rodičům. *„Při práci s rodinou je přínosné vnímat její příběh ve více rovinách, neboť každý její člen má také svůj příběh, včetně dětí. Děti také potřebují rozumět tomu, co se s nimi děje, co se děje v rodině a mít možnost sdělit své potřeby“* (Nosál, Čechová, 2014, s. 60).

Sociální diagnóza (posouzení životní situace), tj. hledání příčin problémů (sociogenní faktory, frustrace, stres, patologické klima v rodině apod.) nám pomůže objasnit vzájemné relace mezi klientem (jeho vnitřním světem) a prostředím v tom nejširším slova smyslu. Sociální diagnóza nám umožní využití odpovídajících

psychokorektivních, terapeutických a intervenčních technik při práci s klientem/rodinou.

Jak již bylo uvedeno, vycházíme z informací získaných z úřední činnosti, sociálního šetření v rodině, ale také šetření v sociálním prostředí rodiny, z rozhovorů s rodinou a jejími členy, pozorování, specifikace rizikových faktorů, zdravotního stavu rodiny, včetně dětí, a dosavadních realizovaných opatření. Pro vyhodnocení situace rodiny musíme hledat odpovědi na tyto otázky: Jakou představu máme o dané rodině? Co se ukazuje jako nejsilnější téma v daném případě? Která témata jsou pro rodinu nejdůležitější? Kdo může být nevlivnější osobou v rodině? Jaké jsou zdroje rodiny? Na kterých zdrojích můžeme stavět a jaké poskytuje sociální prostředí rodiny? Které můžeme využít ve prospěch rodiny?

Zajímají nás také omezení, která brání rodině jejímu fungování s ohledem na některá rizika (chybějící podpora ze strany širší rodiny, finanční situace, bydlení, různé patologie v rodině apod.).

Stanovení cílů sociální práce s MPR je individuální (zaměřené na konkrétní rodinu) a je součástí intervenčních postupů (sociálních služeb, poradenství, metod sociální práce). Kromě již zmíněného přístupu orientovaného na úkoly můžeme použít metodu hodnocení „SMART“. Tato metoda se používá nejenom v sociální práci a v sociálních službách, ale i v jiných disciplínách. V sociální práci je vhodná při plánování určitých činností s MPR, které by ve svém závěru měly vést ke zplnomocnění rodiny.

Stanovení cílů sociální práce s MPR je individuální (zaměřené na konkrétní rodinu) a je součástí intervenčních postupů (sociálních služeb, poradenství, metod sociální práce). Kromě již zmíněného přístupu orientovaného na úkoly můžeme použít metodu hodnocení „SMART“. Tato metoda se používá nejenom v sociální práci a v sociálních službách, ale i v jiných disciplínách.

Metoda „SMART“ (dostupné: <http://docplayer.cz/135646-Smart-prurezove-metody.html>) je označení správného stanovení cílů v procesu plánování, která se skládá z 5 základních kroků (podle počátečních písmen: S – specifický, M – měřitelný, A – ambiciózní, R – realistický a T – termínovaný). Stanovení specifických cílů je závislé na řešené situaci. Cíle musí být dále měřitelné, tzn., čeho bylo za dobu intervence dosaženo (k jakým kvalitativním změnám v rodině došlo). Jedná se i o *ambiciózní cíle*, tj. dosažitelné pro klienta/rodinu, *realistické cíle*, tj. dají se splnit, ale jsou časově ohraničené. Cíle je zapotřebí zpracovat ve spolupráci s celou rodinou. Smyslem je rozvíjet potenciál rodiny, dát rodině naději na změnu vlastního života. Změna musí být začátkem něčeho nového. Uvedená metoda má také evaluační význam. „*Evaluace je orientována na aktivitu. Je vedena se záměrem determinovat hodnotu nebo dopad sociálního programu, praxe, intervence nebo služby*“ (Smutek, 2005, s. 9). Kromě uvedené metody můžeme využít širokou škálu metod sociální práce, včetně socioterapie, sanace rodiny, případové konference apod. Důležitý význam mají sociální služby pro rodiny, sociální poradenství, psychosociální pomoc, tj. pomoc při vyjádření potřeb rodiny v rovině sociální, psychologické, posílení sebevědomí rodiny, hledání a distribuce sociálních opor a zabránění vyčlenění rodiny ze života komunity, společnosti. Neméně důležitá je spolupráce s dalšími pomáhajícími subjekty (zdravotnictví, školství, NNO, dobrovolníci apod.).

Můžeme se setkat i s nespolečností ze strany rodiny, odmítáním pomoci (rodina v odporu), případně rodina bude mít o svém životě, problémech, zcela jiné představy. Tyto obranné mechanismy jsou důsledkem reakce na jejich dřívější problémy a traumata. Jak uvádí Matoušek: „*lidé žijící od dětství v deprimujících podmínkách si budují osobnost a styl komunikace tak, aby byli co nejvíce chráněni před ohrožením a aby obhajovali své zájmy svými prostředky*“ (Matoušek 2014, s. 33). Ale i s rodinami v odporu, unikajícími, je zapotřebí pracovat. Rodinu/klienta v „odporu“ musíme vnímat takového, jaký je. Pro nás to může být signál, abychom změnili dosavadní strategii, zkusili dělat něco jiného, než jsme dělali doposud. Zaměřit se na malé změny, které nás můžou posunout směrem k řešení. Při sociální práci s MPR je důležitý vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem. Vztah pracovník/pracovnice – klient/rodina je vztahem dynamickým, ve kterém probíhají vzájemné interakce, jež nás posouvají buď

vpřed, nebo nás nutí se vracet. Musíme počítat s tím, že každé setkání s rodinou, se kterou pracujeme, je jiné. Změny, které očekáváme, se nedostávají tak rychle, jak bychom chtěli, protože ke změně dochází tím, že s problémem pracujeme. Aby bylo možné rodinám účinně pomáhat, musíme zaměnit slovo „problém“ za „řešení“, změnu. S vědomím této slovní záměny pak můžeme vstoupit do rodinného systému a snažit se o to, aby nás rodinný systém přijal. Přijetí sociálního pracovníka/pracovnice do rodinného systému je začátkem změny. ■

Použitá literatura:

1. Berg, K. I. (2013). *Posílení rodiny*. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0500-5
2. Hardy, M., Mùhlpachr, P., Dudášová, T. (2011). *Sociální patologie rodiny*. Brno: Institut mezioborových studií. ISBN 978-80-87182-17-8
3. Kastová, V. (2010). *Krise a tvořivý přístup k ní*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-800-5
4. Kopřiva, K. (2013). *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0528-9
5. Kraus, B., Poláčková, V. (2001). *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, ISBN 80-7315-004-2
6. Matoušek, O. (2010). *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0
7. Matoušek, O. (1993). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-901424-7-8
8. Matoušek, O. a kol. (2013). *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7
9. Matoušek, O. a kol. (2008). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-502-8
10. Matoušek, O. Pazlarová, H. a kol. (2014). *Podpora rodiny*. Praha: Portál, s. 33. ISBN 978-80-262-0697-2
11. Nosál, I., Čechová I, (eds). (2014). *Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami*. Brno: Česko – britská o.p.s., s. 60. ISBN 978-80-905598-1-3
12. SMART – průřezové metody. Dostupné <http://docplayer.cz/135646-Smart-prurezove-metody.html>.
13. Smutek, M. (2005). *Evaluace sociálních programů*. Gaudeamus: Univerzita Hradec Králové, s. 9. ISBN 80-7041-811-7
14. Sobotková, I. (2001). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-559-8

www.apicz.com

Automobily bez bariér.

- Bezbariérová vozidla pro převoz jednoho, nebo více vozíčkářů najednou
- Zvedací a nájezdové rampy
- Nástupní schůdky
- Úpravy sedadel
- Ruční ovládání pedálů

SVOBODA POHYBU

API CZ s.r.o. | Slapy 136 | CZ-391 76 Slapy u Tábora
T: +420 606 070 992 | E: info@apicz.com

INZERCE

Kdo je sociální kurátor?

V Listech sociální práce č. 12 se Marika Jelínková zamýšlí nad výkonem činností sociálního kurátora. Ve svém příspěvku uvádí: „Pro vymezení této pozice svědčí především neustálý růst počtu klientů sociálních kurátorů a logickým vývojem je rozvoj a „štěpení“ sociální práce dle cílových skupin. Pojmosloví „sociální kurátor“ není krokem zpět, stigmatem nebo archiválií.“ Přestože souhlasím s tím, že postupně dochází ke specializaci v sociální práci, jsem přesvědčen, že pojem „sociální kurátor“ by se měl přestat používat, neboť k jeho používání není legislativní ani věcný důvod. Když přede mnou tento pojem někdo použije, neodpustím si většinou otázku, o kom že to má být řeč. Ne, že bych nevěděl, o jakém sociálním pracovníkovi se mluví, ale nejedná se o pojem, který je legislativně definován a který se používá jenom z historických (zvykových) důvodů. V tomto příspěvku se chci velmi stručně zamyslet nad vhodností jeho používání.

Text: Mgr. Bc. Zbyněk Vočka,
odbor sociálních věcí Krajského úřadu
Olomouckého kraje

Na rozdíl od kolegyně Jelínkové zastávám názor, že se naopak jedná o „archiválii“, resp. že jde o reziduum z doby před reformou veřejné správy a zejména pak před upravením výkonu povolání sociálního pracovníka legislativou, tj. zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálních službách“). Na webových stránkách městských úřadů se můžeme setkat s označením tohoto sociálního pracovníka pojmy „sociální kurátor“, „kurátor pro dospělé“, „kurátor pro dospělé občany“ nebo i „sociální kurátor pro dospělé“.

Snaha některých profesních organizací (a části sociálních pracovníků) o odlišení jedné skupiny sociálních pracovníků používáním pojmu „sociální kurátor“ vyústila i do návrhu, který byl obsažen ve vládním návrhu změny zákona o sociálních službách. Ten byl předložen do legislativního procesu v roce 2017.¹ Sněmovní tisk na-

vrhoval v ustanovení § 92 písm. b) zákona o sociálních službách slova „koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství“ nahradit slovy „prostřednictvím sociálního pracovníka – sociálního kurátora provádí depistážní činnost, poskytuje sociální poradenství a zprostředkuje poskytování sociálních služeb“.^{2,3} Domnívám se, že tento návrh je zcela v rozporu s tím, jak by mělo dojít ke změně zákona (či ukotvení pojmu v právu). Celý návrh je postaven na tom, že tento pojem se vyskytuje v podzákoných právních předpisech (převážně z oblasti vězeňství) či strategických dokumentech nelegislativní povahy.⁴ Důvodová zpráva vůbec neobsahuje podrobnou analýzu právního a skutkového stavu, jejíž součástí by bylo zhodnocení nezbytnosti změny právního stavu, jak vyžadují Legislativní pravidla vlády.⁵ Možná ještě zásadnějším problémem tohoto návrhu však bylo neprovázání v dalších částech zákona o sociálních službách. Přestože se do uvedeného ustanovení měl vložit pojem „sociální pracovník – sociální kurátor“, v žádné další části zákona nebyl

tento pojem definován, což naopak mohlo vyvolávat výkladové problémy ve vztahu k předpokladům pro výkon povolání sociálního pracovníka obsaženým v části deváté zákona o sociálních službách. Není rovněž zřejmé, proč by právě tento sociální pracovník měl mít samostatné pojmenování v zákoně o sociálních službách, když jde toliko o jeho specifikum vyplývající z cílové skupiny a subjektů, s nimiž spolupracuje. Taková specifika nalézáme i u sociálních pracovníků věnujících se činností sociální práce s jinými cílovými skupinami (neboť sociální pracovníci vždy pracují se specifickou cílovou skupinou a spolupracujícími subjekty, které se k této cílové skupině vztahují), přesto se nesetkávám se snahou, aby byl definován např. „sociální pracovník – gerontolog“, „sociální pracovník – adiktolog“. Ani v odborné literatuře nenacházím jiný rozdíl mezi sociálním pracovníkem a „sociálním pracovníkem – sociálním kurátorem“, než ten, jenž se týká cílové skupiny. Pro činnost sociálního kurátora nejsou definovány žádné speciální metody sociální práce či jiné techniky práce. Ani předložený legislativní návrh žádným způsobem nedefinoval jiné kompetence (či předpoklady), kterými by měl být sociální kurátor vybaven v porovnání se sociálním pracovníkem (který není sociálním kurátorem).

Předpoklad o následných možných výkladových problémech při takto neprovázané legislativní změně vyplývá i z nejednoznačného vymezení pojmu, které můžeme nalézt v odborné literatuře. Např. *Slovník sociální práce* definuje pojem sociálního kurátora takto: „*Odborný pracovník státní sociální pomoci v ČR, který poskytuje kontinuální poradenskou a socioterapeutickou službu a pomoc při překonání obtížných životních situací...*“⁶

¹ Sněmovní tisk 1081 dostupný na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=1081&t1=0>.

² Důvodová zpráva potom uvádí: „Navrhuje se upřesnění oblastí činností sociálního pracovníka – sociálního kurátora a explicitní uvedení tohoto pojmu. Skutečnost, že pojem sociální pracovník – sociální kurátor není dosud explicitně v zákoně o sociálních službách upraven, je deficitem, který je nutné napravit především z důvodu potřeby sjednocení a rozvoje dobré praxe, a tedy vymezení přesných povinností obecním úřadům obcí s rozšířenou působností, včetně spolupráce s ostatními subjekty. Pojem „sociální kurátor“ je používán v právních předpisech Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a v jiných závazných dokumentech, např.

„Koncepce vězeňství do roku 2025“ a „Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2016–2020“. Na základě této úpravy budou jednotlivé právní předpisy komplementární a nebude docházet k výkladovým a aplikačním potížím. Sociální pracovník – sociální kurátor spolupracuje s klientem při přípravě na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, vykonává postpenitenciární péči, participuje na penitenciární péči, spolupracuje s klientem při přípravě na propuštění z ústavní nebo ochranné výchovy a vykonává tak sekundární a terciární prevenci kriminality. Svým působením tedy přispívá ke snížení recidivity a současně i včasnému zamezení vzniku negativních sociálně patologických jevů.“

³ Tento návrh přebírá doslovně, včetně důvodové zprávy, senátní návrh novely zákona

o sociálních službách dostupný na <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/85868/71999>.

⁴ Byť lze pojem sociální kurátor nalézt např. i v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů – obsahuje však pouhý odkaz na sociálního kurátora bez jakéhokoliv osvětlení, o koho se jedná.

⁵ Dostupné na https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/legislativni-pravidla/LPV_uplne-zneni.pdf.

⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0, str. 209.

Encyklopedie sociální práce uvádí: „Sociální kurátoři jsou specializovaní sociální pracovníci, kteří na základě dobrovolné spolupráce s klientem poskytují sociální služby zaměřené zejm. na sociálně-právní poradenství, socioterapii a vypracování písemných podkladů např. pro úřady práce, Vězeňskou službu ČR, soudy, Policii ČR. Dále klienty zastupují či doprovázejí při jednání v organizacích vstupujících do jejich každodenního života...“⁷ Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence uvádí: „Sociální kurátoři se svou činností v dané lokalitě podílejí na systému sociálních služeb a zapojují se i do nadregionální úrovně pomoci ohroženým a sociálně vyloučeným. Jejich spolupráce s klienty – uživateli sociálních služeb – je založena na nedirektivní spolupráci, jejíž začátek, průběh a případný konec ve většině případů určují samotní klienti. Sociální kurátor využívá především metody terénní sociální práce, odborného poradenství, krizové intervence, případové práce, rozhovoru, socioterapie apod. Nedílnou součástí činnosti sociálního kurátora je depistáž.“⁸

Zatímco citovaný návrh změny zákona o sociálních službách směřuje toliko do oblasti sociální práce poskytované sociálním pracovníkem ve veřejné správě (obecním úřadem obce s rozšířenou působností), tak

odborná literatura není jednotná a spíše směřuje sociálního kurátora (či sociální kuratelu) do oblasti sociálních služeb.

Žádná odborná literatura se však neodvolává (a ani nemůže) na legální definici tohoto pojmu. Je rovněž otázkou, která taktéž nebyla diskutována, zda jde o označení vhodné a odpovídající současné situaci a pojetí sociální práce. Není zcela zřejmé, kdy se začal pojem „sociální kurátor“ používat (alespoň já jsem tento údaj nikde nenašel). Špiláčková se zabývá genezí péče o společensky nepřizpůsobivé občany a uvádí: „Od roku 1970 ji prováděly odbory sociálních věcí a pracovních sil KNV a z jejich pověřených sociální kurátoři jako specializovaní pracovníci. Úsek společenské činnosti byl zdůvodněn celkovou orientací společnosti.“⁹ Jsem přesvědčen, že tento pojem se však začal používat v době, kdy společenské (a právní) poměry byly zcela odlišné.

„Kurátor“ je Slovníkem spisovného jazyka českého vymezen jako: „osoba, které je svěřena péče o něco: k. Maticе české správnice; práv. opatrovník: určit choromyslnému (nepřítomnému, neznámému) někoho za k-a; církv. (v evangelických církvích) laický představený výboru sborového, seniorátního n. synodního; (v pravoslavné církvi) člen rady starších náboženské obce;

kurátorský příd.: k-á péče; k-á činnost; → podst. kurátorství, -í s. činnost kurátora; členství v kuratoriu; opatrovnictví, správa.“¹⁰ Z tohoto slovníku vyplývá, že pojem kurátor je používán v oblasti církevní nebo v případě opatrovnictví. Zmíněno vůbec není užití pojmu v oblasti kultury.

Samotný pojem kurátor vychází z latinského „cūra – péče, starost“ či „cūrator – pečovatел, obstaravatel, dohlížitel, správce“.¹¹ V římském právu je kurátor (curator) spojen především s opatrovnictvím, resp. péčí o majetek osob, které nejsou samy schopny právního jednání¹².

I v českém právu se v minulosti setkáváme s pojmem kurátor zejména v souvislosti s osobami, které trpí duševní poruchou.¹³

Český etymologický slovník¹⁴ uvádí u pojmu kurátor – „správce, opatrovník (19. st.). Z lat. cūrator tv. od cūrāre“ a u pojmu kuratela potom „opatrovnictví (19. st.). Ze střlat. curatela tv. a to asi kontaminací¹⁵ (D3) lat. cūrātio (pečování, opatrování) a tūtēla (opatrování, dohled) od tūtāri (hlídat, opatrovat).“

V současném právu je pojem kurátor (kurátor pro děti a mládež) použit a de-

⁷ MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7, str. 442.

⁸ DAVIDOVÁ, Ivana. Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-628-4, str. 7.

⁹ ŠPILÁČKOVÁ, Marie. Česká sociální práce v letech 1968–1989: rozvedeno na příkladu Ostravy. Ostrava: Ostravská univerzita v Ost-

ravě, 2016. ISBN 978-80-7464-838-0, str. 96. Špiláčková cituje z publikace Péče o občany společensky nepřizpůsobené. Metodická pomůcka pro pracovníky národních výborů – praktická část (Praha: MPSV ČR, 1974).

¹⁰ Viz <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kurátor&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>.

¹¹ Latinsko-český slovník. Praha: Leda, 2000. ISBN 80-85927-82-9, str. 146.

¹² Podrobněji k tomu viz např. SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo: systém a instituce. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-334-6. nebo BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0243-x.

finován pouze v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, do kterého byl vložen zákonem č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Důvodová zpráva k tomu uvádí: „*Dosud se označení „kurátor pro děti a mládež“ používalo pouze zvykově, v právním předpise není nikde zakotveno.*“¹⁶ Sociální kuratelu potom zákon vymezuje jako činnost spočívající v provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte.¹⁷

Dovolím si uzavřít tuto svou reakci shrnutím: Pojem „sociální kurátor“ není legislativně ukotven a jsem přesvědčen, že neexistují důvody, které by opodstatňovaly samostatné vymezení právě tohoto „speciálního“ sociálního pracovníka, jehož práce je sice specifická, ale pouze cílovou skupinou a spolupracujícími subjekty. Domnívám se, že právní předpisy či strategické dokumenty, které se ne zcela systémově zmiňují o sociálních kurátorech, by měly být upraveny tak, aby se v nich tento pojem již dále nevyskytoval (není vhodné měnit zákon o sociálních službách, aby jeho znění vyhovovalo těmto dokumentům). K případnému ukotvení tohoto pojmu by mohlo být přistoupeno po širší debatě vedoucí k další specializaci sociálních pracovníků, v žádném případě není odůvodnitelné definování pouze této jediné specializace. Debatě by měl být podroben i samotný pojem kurátor, který, dle mého názoru, již neodpovídá (v návaznosti na vymezené významy tohoto slova) účelu, pro který má být použit ve spojení se slovem sociální (obdobně by bylo vhodné debatu rozvinout i směrem k již zákonem o SPOD definovanému pojmu „kurátor pro děti a mládež“).

¹³ Viz např. § 260 a násl. zákona č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník, nebo nařízení č. 71/1874 ř. z., jímžto se vydávají ustanovení v příčině pomatenství.

¹⁴ REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015. ISBN 978-80-7335-393-3, str. 356.

¹⁵ Kontaminace = zkřížení dvou synonym nebo slov sémanticky blízkých, vzácně dvou antonym, jehož výsledkem je nový tvar; k tomu více viz URL: <https://www.czechency.org/slovník/KONTAMINACE>.

¹⁶ Dostupná na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=564&CT1=0>.

¹⁷ § 31 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Nabídka knih E-SHOP APSS ČR

Nakupujte se slevou v pohodlí domova či kanceláře!

SOCIÁLNÍ PRÁCE AKTUÁLNÍ OTÁZKY

Elichová Markéta
Grada Publishing, 369 Kč

Sociální práce se nezaměřuje pouze na jednotlivce, rodiny, skupiny či komunity, ale ovlivňuje kulturu jako takovou. Na druhou stranu ji lze pochopit právě jen ve vazbě na sociální a kulturní kontext, v němž vznikla. Pokud ona sama nemá o sobě jasno, jsou nasnadě otázky: Jaký dopad to může mít v kontextu kultury? Jaká je role sociálního pracovníka a sociální práce v dnešní společnosti?

V odborném diskurzu i na poli české sociální práce se dnes hovoří o krizi sociální práce, nejasnosti její identity, ovlivnění jejího faktického výkonu nekvalifikovanými a nedostatečně připravenými pracovníky, ztrátě její společenské prestiže apod. Jde o důležitá a nosná témata, která je ale třeba nahlížet v širším kontextu, protože stejně jako jiné oblasti je i sociální práce v základě odrazem současné společnosti.

To vše a mnohem víc zohledňuje právě tato kniha, která nejen odborníkům a studentům, ale i laickým čtenářům, poskytuje podrobný vhled do současné situace ve sféře sociální práce v České republice.

SPECIÁLNÍ TECHNIKY SOCIÁLNÍ TERAPIE RODIN

Zakouřilová Eva
PORTÁL, s.r.o., 199 Kč

Nejčastěji používanou technikou při práci sociálního pracovníka s klientem bývá rozhovor. Kromě něj však můžeme používat i další, speciální techniky, které rozhovor nejen podpoří vhodným směrem, ale zároveň mohou mít velký význam diagnostický i terapeutický.

Je proto důležité, aby sociální pracovník uměl speciální techniky používat a zařazovat je do průběhu sociální terapie i sociální diagnostiky.

V první části publikace je definována a vymezena sociální terapie a sociální diagnostika, ve druhé, praktické a stěžejní části je prezentováno kolem 50 konkrétních speciálních technik, včetně popsání přínosu, základních podmínek a zásad jejich používání. Publikace je doplněna kazuistikami z autorčiny praxe i skutečnými kresbami a pracemi jejích klientů. Závěr obsahuje několik příloh – formuláře a pomůcky pro užití popsaných technik, soubor vhodných otázek, kritéria pro dobré fungování střídavé a společné výchovy či vzor uzavřené mimosoudní dohody.

SANACE RODINY SOCIÁLNÍ PRÁCE

S DYSFUNKČNÍMI RODINAMI
Bechyňová, Věra; Konvičková, Marta
PORTÁL, s.r.o., 259 Kč

Sanace rodiny je v českém kontextu sociální práce novým fenoménem. Jde o moderní a efektivní způsob sociální práce s celou rodinou, jejíž děti jsou ohrožené v důsledku nevyhovujícího rodinného a sociálního prostředí. Kniha popisuje proces sanace rodiny i jeho specifika v různých situacích, v nichž se rodiny s dětmi nacházejí. Nevyhýbá se ani pojmenování rizik, která mohou s poskytováním sanace rodiny souviset nebo ji vylučovat. Výklad teorie je propojen s ukázkami z příběhů klientských rodin.

Kniha je určena sociálním pracovníkům, sociálním pedagogům a studentům příslušných oborů na VŠ a VOŠ, pracovníkům pomáhajících profesí v oblasti práce s ohroženými rodinami.

**Členové APSS ČR
mohou objednávat se slevou!**
V e-shopu na <http://shop-apsscr.alvepi.com>
nebo e-mailem marketing@apsscr.cz.

Zemřela Eliška Freiová

Dne 11. února 2018 zemřela PhDr. Eliška Freiová. Bylo jí 86 let. V 90. letech se podílela na budování katedry sociální práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Spolu s doktorkou Jiřinou Šiklovou, profesorem Igorem Tomešem, docentem Pavlem Hartlem a dalšími kolegy dokázala pozvednout obor sociální práce tam, kde je dnes – na univerzitní úroveň. V tehdejších Československu byla jedním z mála skutečných odborníků v oboru sociální patologie, který měla možnost studovat v 60. letech na univerzitě v Oxfordu. Studenti měli velké štěstí, že se s ní mohli na jejích zajímavých, praktických zkušenostmi okořeněných a někdy až nečekaně otevřených přednáškách potkávat. A taková byla i Eliška sama – zajímavá a nezapomenutelná se svým orlím nosem a dlouhým šedivým copem, bystrými pronikavými očima. Na první pohled pro někoho drsná, ale přitom neuvěřitelně vnímavá a všímavá, připravená konkrétní pomoci, když to někdo potřeboval. Oblečená do pestrých šatů s extravagantními kloboučky a ladícími kabelkami, světoběžnice, která se ještě po sedmdesátce naučila italsky. Co jsem se stále učila já od ní, bylo, že život si má člověk umět užívat. Eliško, nalévám si sklenici vína a jdu užívat života...

S nápadem přivést na vznikající katedru Elišku Freiovou přišla Jiřina Šiklová v okamžiku, kdy jsme do studijního programu potřebovali zařadit předmět „sociální patologie“. Eliška bez většího rozmyšlení kývla a netrvalo dlouho a zapojila se navíc i do vytváření systému praxí. Jako všechno, i toto dělala naplno.

Jiřina Šiklová vzpomíná na Elišku v dopise zasláném jejím dětem (viz níže), připojena je osobní vzpomínka Elišky na dobu začátků výuky na katedře a vzpomínka Zory Fídlkové, Eliščinu studentky z devadesátých let.

Irena Tomešová, kamarádka a bývalá kolegyně

12. ÚNORA 2018

Milý Eriku, milá Gizelo, milí, asi mne již neznáte, ale jsem dlouholetá kamarádka vaší maminky Elišky, o které jsem se včera dozvěděla od Ireny Tomešové, že zemřela. Je mně to moc a moc líto. Věděla jsem o jejím stavu právě od Ireny, věděla jsem, že je někde v nemocnici, ale přiznám se, že jsem tam nešla. Člověk něco odkládá a odkládá, až je pak již pozdě. Takže tento dopis Vám je nepřímou i rozloučením s Eliškou, vzpomínkou a připomenutím faktů, která třeba ani Vy neznáte. Rodiče obvykle s dětmi mluví o jiných věcech, než o věcech, které dělali.

Znala jsem Elišku již koncem let padesátých, dokonce jsme byly zhruba ve stejnou dobu těhotné a krátce potom, na začátku let šedesátých, jsme spolu psaly knížky. Tehdy ještě žila Vaše babička, ta pak bydlela v tom horním pokoji ve vile, ve které dnes jste Vy. S Eliškou jsme se podílely na výzkumu postavení vysokoškolských studentů, v Ústavu v Celetné 20, který tehdy vedl Pavel Machonin a kterému se říkávalo „Machoninwerk“. To mně sehnala Eliška, já tehdy byla asistentkou na FF UK, platy velmi nízké, asi 1200 Kč, tak se to hodilo. Měly jsme to k sobě blízko i vzdáleností, nejen myšlenkově. Stýkaly jsme se a spolu psaly, ještě když jste bydleli někde v Holešovicích. To bylo tehdy jen „přes vodu“, protože já jsem svůj byt v Klimentské – což je paralelní s Vltavou – již tehdy obývala. Vzpomínám si, jak jsem Vaší mamince rozmlouvala tu vilu, že je to obrovská finanční zátěž. Říkala na to: „Já jsem člověk na barák, a to já splatím, na to vydělám.“ A splnila to. Frajerka. Eliška vystupovala někdy jako

velice rozhodná a tvrdá ženská, ale viděla jsem ji i plakat, stejně jako ona mne. Pak přišel rok 1968, já skoro jako každý uvažovala o emigraci, Eliška tvrdě říkávala „nemigruji“, mám tu barák, ať jdou oni, oni tu barák nemají a mít nebudou – tím oni myslela asi Rudou armádu. Později vyhodili ze zaměstnání nejen mne, ale i Elišku, Machoninwerk byl zrušen, jeho šéf pracoval někde v Libuši v drůbežárně (jako sociolog, ne že by škulbal peří). Eliška v době tzv. normalizace pracovala někde na Poříčí v Ústavu pro výzkum technických oborů či jak se to jmenovalo. A zase byla schopna občas tam sehnat i nějaký „kšeft“, tedy podíl na výzkumu, i pro mne. A to byl podstatný příjem do naší rodiny. Kdybych našla klíč od takové velké truhly, tak bych

našla i ty výzkumné zprávy. Dokonce nám vyšla i nějaká knížka o sociologii mládeže. Další knížka psaná společně s Eliškou byla již zakázána, šlo to do stoupy, ale Eliška prosadila, že nám nakladatelství muselo proplatit autorský honorář. Dovedla prosadit to, co považovala za správné, za sebe i za druhé. Jsem jí vděčna nejen za přátelství, ničím neporušené, ale i za toto její bojovné vystupování za zájmy druhého, včetně mých zájmů.

Období se střídala, na čas jsem se dostala do vězení, byla to opět Eliška, co se nebála přijít k nám do Klimentské a „sondovat“, co potřebují moje děti. Občas si šla popovídat i s mojí maminkou, které bylo tehdy něco přes osmdesát let. I za to jsem Elišce vděčna. Přitom ani jedna, ani druhá jsme nebyly typy, které by si vyznávaly lásku, spíše jsme vůči sobě vystupovaly trochu sarkasticky, mluvily s ironií, shazovaly se, ale měly jsme se rády. Později jsem zase já chodívala psát přímo k Vám do vily. Proč? Protože doma jsem měla malé děti – stejně staré jako jste byli Vy, tedy ročník 1960 a 1963, a zase jsme psaly s Eliškou nějakou knížku. Eliška uměla dobře anglicky, tak ty knihy četla, více méně mně z nich diktovala hlavní myšlenky, já to pak psala do formy článků či dokonce knížek. V té době ještě žila Vaše babička.

Po převratu 1989 jsem se vrátila na FF UK, založila jsem tam katedru aplikované sociologie – sociální práce, organizovala to všechno dokonale Irena Tomešová, Eliška tam pak přednášela s velkým úspěchem tematiku trestní činnosti a prostituce. Občas jsme jezdily i s Irenkou Tomešovou na chalupu v Jelenově, moje děti, zvláště můj syn Honza, měl Elišku moc rád a kvůli tomu šedivému copu jí

říkal „stará Indiánka“. Bylo to v dobrém a Eliška se toto pojmenování taky moc líbilo. Eliška taky organizovala výcvikové stáže pro naše studenty. Tedy aby studenti měli možnost každoročně působit i někde v nějakém ústavu, třeba pracovat měsíc v domově důchodců, v domově pro mentálně nemocné, ale vyjednávala i stáže pro studenty v Německu a výměnné pobyty v zahraničí. To všechno bylo možné v první polovině let devadesátých, kdy se znovu a znovu mnohé začínalo. To všechno je dneska již skoro zapomenuto, ani se neví, že tehdy to bylo součástí oboru, který na UK existuje dodnes. Doba po převratová je i dobou experimentů. To všechno patřilo k oboru sociální práce na FF UK. Tehdy jsme dělali se studenty také přijímací pohovory, protože jsme správně usuzovali, že testy jsou příliš anonymní a že sociální práce je obor, kdy je třeba také trochu poznat osobnost uchazeče o toto studium. Vzpomínám, že tehdy se hodně zranil Erik – někde na nádraží. Dokonce ležel v nemocnici a Eliška tam za ním (byl v bezvědomí) denně chodila. Pak přišla kolem poledne k nám na katedru, vzala do rukou testy i texty od studentů a četla. My s Irenou věděly, v jaké je situaci, a dovedly jsme si představit, co asi Eliška prožívá, jaký má strach o život svého syna. Děkovaly jsme jí, že přišla pomoci s přijímačkami. Trochu tvrdě odpověděla: „Tak co mám dělat? Myslet na Erika? To dělám, i když opravuju ty chyby! Tak na mě tak nekoukejte!“ I to ji vystihovalo.

Měla ráda ten krb tam u vás. Snad je tam dodnes. Ale i v tom případě vždy říkala, že ho má proto, aby měla možnost někde účelně pálit všechny ty papíry, lejstra a knihy, které již nepotřebuje. Zase to byl takový rádoby tvrdý rys jejího vystupování. Já měla na Elišku ráda i tuto její hranou drsnost. Patřilo to k její osobnosti.

Tak na ni moc a moc myslím, je mně to líto, že již zemřela, ale přeji jí život, jaký měla, jaké měla děti a sobě, že jsem jí znala tolik, tolik let. Tak vše dobré a myslím na Vás i na Eliščinu vnučata, z nichž většinu již, pochopitelně, neznám. Eliška přeji „dobrou noc“ a vám posílám krásnou pusu.

*Eliščina kamarádka
Jiřina Šíková*

Elišku Freiovou jsem poprvé potkala, když jsem nastoupila v roce 1993 jako studentka na Katedru sociální práce FF UK. Pohledem do kalendáře dnes zděšeně zjišťuji, že té „staré indiánce“, jak jsme jí v té době mezi sebou říkali, bylo před těmi 25 lety 61 let. Teď už bych byla s tím přívlastkem „stará“ o dost opatrnější. Uči-

la nás sociální patologii, vyprávěla nám, jak strávila nějaký čas na studiích v Oxfordu, kde byla jako „papoušek z východu“. Nezapomenu na exkurze s ní, kdy jsme měli možnost navštívit zařízení, kam by nás bez jejích prořízých úst asi nepustili – třeba věznice na Borech a na Pankráci, ústavy pro mentálně postižené „na konci světa“ a jiné. Takhle jsem si vždycky představovala univerzitní profesorku, zajímavou uvnitř i zvenčí, vzdělanou, s kupou historek z praxe, vtipnou a přitom beroucí nás jako dospělé lidi. Přeji všem studentům, aby někoho takového měli možnost potkat.

Zora Fídlarová – absolventka

Nikdy nezapomenu na její líčení barev, vůní a zvuků, kterými popisovala svou zimní procházku po mořském břehu. Chtěla tam a ráda cestovala. Bylo to v době, kdy se mohlo cestovat jen velmi omezeně či vůbec, a tak zvolila Polsko, kam se smělo. Sedla do vlaku, dojela na místo, prochodila několik hodin podél zimního moře, které toužila vidět. Pak rychle u pobřeží vypila kávu a dohnala vlak na opačnou stranu, aby se včas vrátila domů k rodině i do práce. Jako první se mně tak s jejím jménem vybavuje volnost, vůle, touha po otevřeném prostoru a objevení krás světa...

Ani na její smysl pro humor nelze zapomenout. Když jsem jí jednou volala a zvala na vánoční večírek do Jinonic (to už byla „podruhé v důchodu“), věcně mi vysvětlila, že nás moc ráda uvidí, ale není zrovna nadšená. Za prvé, že Jinonice nejsou Celetná (původní sídlo katedry) a jsou už tak trochu za tím správným městem. Za druhé, že vánočních večírků je vždy hodně a nelze stihnout všechny. A tak pro setkání všech, kteří mají s katedrou co společného, navrhla jiný čas. A to proto, aby nikdo nikam nespěchal, všichni si setkání užili a mohli se dostatečně věnovat vážným i nevážným diskuzím. Ale nebyla by to Eliška, aby netrvala na tom, že to musí být v době zapamatovatelný čas a blízko prosince. Vy, kdo jste ji znali a hádáte, že ji napadla Velká říjnová socialistická revoluce, hádáte správně. Tehdy konstatovala, že je to v listopadu, a tedy blízko večírkovému období, a zároveň si tak lze každým rokem připomenout, co se tenkrát odehrálo, aby se jeden měl na pozoru, pokud by podobné myšlenky opět hrozily se prosadit.

Elišku Freiovou jsem měla možnost poznat jako studentka i jako její kolegyně, takže pro mě vlastně dvojitý jackpot.

*Pavla Kodymová,
absolventka a bývalá kolegyně*

ELIŠKA FREIOVÁ: JAK MI JIŘINA ZKAZILA JEDNY CELÉ PRÁZDNINY (A ANI O TOM NEVÍ) (TEXT ZE SRPNA 2008)

Připravovalo se zahájení výuky. Tvořily se učební plány, vyhledávali se učitelé. Jednou se mě Jiřina zeptala, jestli bych si nevzala nějakou přednášku. Slovo nějakou mě zaujalo, a tak jsem odpověděla, že tak 2–3 bych si vzala ráda. Na víc jsem si netroufala, protože jsem už 17 let pracovala zcela mimo obor. I když jsem v této době (v níž se mi ani nesnilo, že se ještě někdy vrátím k přednášení a že si opět stoupnu před studenty) mocně četla odbornou literaturu, kterou mi zaslali moji zahraniční kolegové, přece jen poznatky získané touto četbou nebyly „to pravé ořechové“ pro přednášky na vznikající katedře. Publikace analyzující např. rodinné prostředí členů portorikánských pouličních gangů nebo výpovědi dívek lákajících na své vnady vystavené ve výkladech německých nočních podniků, rozbory hodnotových systémů anglických rowdies nebo tzv. bílých límečků vypovídaly o jevech naší tehdejší reality na hony vzdálených. Jak se ty časy mění! Na 2–3 přednášky orientované především na příčiny vzniku sociálně-patologických jevů a na různá pojetí deviance jsem se moc těšila a s žádnou zvláštní přípravou jsem nepočítala. Tíseň na mne padla až za pár měsíců, když jsem v seznamu přednášek našla informaci: sociální patologie, přednáška, 2 hodiny, zimní semestr. Ještě že jsem se tu novinu dozvěděla koncem června. Následující 2 měsíce jsem strávila v Klementinu. Objednávala si literaturu, četla a četla, psala výpisky. Stala jsem se „štamgastem“ knihovny.

Moji známí, kteří mne znají dlouhá léta, vědí, že letní prázdniny trávím pobýváním u (nebo spíše v) rybníku. Jedna moje bývalá kolegyně o mně tvrdí, že v létě se měním v kachnu a že letní den strávený vně vody považuji za ztracený. Nevyvracím to. Z hlediska této skutečnosti se 2 měsíce prožité v knihovně musí nutně jevit jako sebe tyranie. Nebylo tomu tak. Ta motivace byla tak silná, že i kachnu od rybníka odvrátila. Radost z návratu ke studentům tak veliká, že žádné sebe-trýznění se nekonalo.

A tak, i když mi Jiřina zkazila celé jedny prázdniny (a ani o tom neví), jsem jí vděčná. Na katedře jsem prožila opravdu krásné roky plné velkého nadšení z vytváření něčeho nového. Poznala jsem pár nových lidí, které by bylo škoda nepoznat. Profesně jsem se vrátila ke své staré lásce, která nezrezivěla. A jestli občas zavržala, budiž mi odpuštěno. ■

Světový den sociální práce

*Text: Mgr. Andrea Faltysová, DiS., MBA,
vedoucí oddělení koncepce sociální práce a vzdělávání
Ministerstva práce a sociálních věcí*

Od roku 1983, tedy již 35 let, je každé třetí úterý v březnu vyhlašován Mezinárodní federací sociálních pracovníků společně s OSN, Mezinárodní asociací škol sociální práce a Mezinárodní radou pro sociální práci *Světový den sociální práce*. V letošním roce tedy připadl na 20. března a jeho globálním tématem je podpora komunit a udržitelnost prostředí.

Cílem tohoto počínu je šíření informací o společenském významu sociální práce a oslava této profese, stejně jako obhajoba zájmů sociální práce na politicko-ekonomické úrovni.

V kontextu výkonu činností sociální práce však nelze také opominout náročnost této profese a vysokou míru stresové zátěže. Náročnost pochopitelně vyplývá z potřeby odbornosti, respektive požadavku na odborné kompetence sociálních pracovníků,

vysoké variability a individuality situací, se kterými klienti sociálních pracovníků přicházejí, stále stoupajících požadavků na výkon sociální práce a nedostatečného personálního zajištění. Náročnost nesnižuje ani negativní pozornost médií, nízká společenská prestiž, výše platového ohodnocení apod.

V roce 2017 se Ministerstvu práce a sociálních věcí podařilo v oblasti podmínek výkonu sociální práce a platového ohodnocení sociálních pracovníků dosáhnout vedle průběžné práce několika úspěchů, ale naše úsilí v tomto ohledu nikdy nekončí.

U příležitosti svátku sociální práce mi dovoluji vám popřát mnoho zdaru v každodenní činnosti a pevně věřím, že jste hrdí na to, že jste sociálními pracovníky, a že se nám společně podaří upevnit pozici sociální práce a pozvednout její společenskou prestiž. Jen mi, s ohledem na náročnost naší profese, dovoluji poznamenat, že je nutné, abyste se stejným nápadem, s jakým se věnujete svým klientům, nezapomínali na péči o sebe, protože vaše vyrovnanost je důležitou složkou vaší profesionality.

JARNÍ WORKSHOPY V PROJEKTU MINISTERSTVA PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ „PODPORA SOCIÁLNÍHO BYDLENÍ“

22. března 2018 – Olomouc: *Jak identifikovat místa rezidenční segregace v sociálním bydlení?*

Prof. Luděk Sýkora představí metodiku pro zjišťování lokalit rezidenční segregace, které nemusí být ze sociálních důvodů vhodné pro sociální bydlení. Účastníci semináře se dozvědí kroky, jakými postupovat, pokud chtějí co nejlépe plánovat sociální práci a sociální bydlení.

31. 5. 2018 – Havlíčkův Brod a 21. 6. 2018 – Hradec Králové: *Modely sociálního bydlení: prostorové parametry a kvalitativní kritéria*

Prof. Ing. arch. Michal Kohout a doc. Ing. arch. David Tichý, Ph.D. (ČVUT) představí, jak nejlépe z architektonického, stavebního a finančního hlediska plánovat sociální bydlení.

Více informací a přihlášky:
katerina.hubena@mpsv.cz

Zpravodaj sociálního bydlení

Máte zájem o odebírání elektronického zpravodaje Ministerstva práce a sociálních věcí k tématu sociálního bydlení? Pokud ano, přihlašte se k jeho odběru na adrese martin.hrabal@mpsv.cz. Zpravodaj vychází jednou za tři měsíce a je zdarma.

Kontaktní centrum sociálního bydlení – Informační servis pro obce i veřejnost

V projektu Podpora sociálního bydlení otevřelo ministerstvo Kontaktní centrum sociálního bydlení, které zájemcům po-

radí, jak nejlépe zavádět sociální bydlení, jakou formu zvolit, kde je možné získat finanční prostředky nebo jak efektivně hodnotit bytovou nouzi lidí, kteří žádají o sociální bydlení. Lidé se mohou dozvědět, na koho se obrátit, pokud mají problém s bydlením, a co jim nabízí stát a obce při řešení náročných životních situací, které jsou s bydlením spojené. Zájemcům jsou k dispozici i metodické podklady a výsledky analýz v oblasti sociální politiky a sociálního bydlení. Tyto aktivity jsou v souladu s implementací vládou schválené Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025.

Jak lze kontaktovat pracovníky centra?

Díky projektu se budou moci všichni zájemci seznámit s modely sociálního bydlení a praxí 16 zapojených obcí, kterými jsou Brno, Chomutov, Jindřichův Hradec, Kadaň, Křižánky, Most, Ostrava, Otrokovice, Pardubice, Plzeň, Praha 7, Praha 14, Štětí, Velké Hamry, Veselíčko a Vír. Tyto obce představují 11 % populace České republiky. Kontaktní centrum je možné oslovit kdykoliv na e-mailové adrese socialni.bydleni@mpsv.cz nebo telefonicky na čísle +420/778 455 761, a to v rámci konzultačních hodin, které jsou vždy v pondělí od 12 do 16 hodin, ve středu a v pátek od 9 do 13 hodin. Pro případné individuální konzultace je nutné sjednat si osobní schůzku předem. Kontaktní centrum se nachází v Praze na adrese Na Maminách 876/7 v Holešovicích. Pracovníci kontaktního centra jsou také připraveni dohodnout se na jednání mimo pražskou kancelář. Projekt Podpora sociálního bydlení je financován ze státního rozpočtu a Evropského sociálního fondu.

JARNÍ ŠKOLA SOCIÁLNÍ PRÁCE 14.–18. 5. 2018

V uvedeném termínu připravujeme v rámci projektu Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce II realizaci osvědčeného konceptu tzv. školy sociální práce, tentokrát Jarní.

Kapacita akce: 100 účastníků, kteří získali odbornou kvalifikaci sociálního pracovníka a toto povolání vykonávají.

Cena: Bez poplatku, v rámci projektu je hrazen účastnický poplatek, ubytování a strava.

Host a expert Jarní školy sociální práce: prof. Malcolm Payne

Více informací a odkaz pro přihlášení naleznete nejdříve v dubnu na www.mpsv.cz, www.budmeprofi.cz a na facebookovém profilu *Budme profi*.

SEŠITY SOCIÁLNÍ PRÁCE

V rámci projektu Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce II jsou vydávány publikace Sešity sociální práce, které jsou volně ke stažení.

Role sociálního pracovníka ve školství

– http://www.budmeprofi.cz/wp-content/uploads/2017/11/sesit_socialni_prace_1.pdf

Pojetí případové sociální práce (case-work a casemanagement)

– http://www.budmeprofi.cz/wp-content/uploads/2018/01/sesit_socialni_prace_2.pdf

Přínosy a limity terénní sociální práce

– http://www.budmeprofi.cz/wp-content/uploads/2018/01/sesit_socialni_prace_3.pdf

Nabídka kurzů Institutu vzdělávání APSS ČR na 1. pololetí 2018

Dvoudenní seminář pro management

26. - 27. 4. Seminář pro ředitele organizací poskytujících sociální služby – Rychnov nad Kněžnou

Ostrava, Opavská 4472/76

17. 4.	Pády seniorů a jejich prevence	Mgr. Lucie Pohlová
23. 4.	Sociální práce s agresivním klientem	Mgr. Markéta Vaculová
24. 4.	Jak zvládnout syndrom vyhoření	Mgr. Petra Kluzová
14. 5.	Terapeutická zahrada s prvky stimulujícími smysly	Mgr. Markéta Jindřichovská
16. 5.	Konflikt a jeho řešení	Mgr. Petra Kluzová
22. 5.	Proměny stáří a gerontooblek	MgA. Bc. Lenka Čurdová
23. 5.	Mozkový jogging – trénink paměti	MgA. Bc. Lenka Čurdová

České Budějovice, Na Sadech 2035/19

27. 4.	Aktivizace uživatelů sociálních služeb a praktické nácviky	MgA. Bc. Lenka Čurdová
18. 5.	Náměty pro tvorbu individ. plánů uživatelů soc. služeb	Mgr. Michaela Veselá

Tábor, Vančurova 2904

3. 4.	Validace podle Naomi Feilové I	Mgr. Renata Nentvichová
6. 4.	Aktivizace klientů s Alzheimerovou chorobou s nácvikem	MgA. Bc. Lenka Čurdová
13. 4.	Základní krizová intervence	Mgr. Kristýna Farkašová
16. 4.	Sociální práce s agresivním klientem	Bc. Jiří Juřena
15. 5.	Problematika zdravotního postižení v zážitkovém semináři	Mgr. Eva Holečková
22. 5.	Pokojná smrt – akceptace a základy komunikace	Mgr. David Šourek
23. 5.	Péče o vlastní pohybový aparát	Mgr. Iva Horatlíková
25. 5.	Demence v obrazech	Mgr. Andrea Tajanovská
1. 6.	Mozkový jogging – trénink paměti	MgA. Bc. Lenka Čurdová
15. 6.	Etika v obrazech ve službách sociální péče	Mgr. Andrea Tajanovská

Praha – školicí místo Palata, Na Hřebenkách 737/5, Praha 5 Smíchov

3. 4.	Terapeutická zahrada s prvky stimulujícími smysly	Mgr. Markéta Jindřichovská
3. 5.	Řízení ženského kolektivu	PaedDr. Vladimír Šik, Ph.D.
15. 6.	Značka kvality v soc. službách – informační seminář	Ing. Karel Vostrý

Praha – školicí místo Hejnická 538, Praha 9

3. 4.	Motivace versus manipulace klienta v sociálních službách	PaedDr. Vladimír Šik, Ph.D.
9. 4.	Aktivizace uživatelů a praktické nácviky	MgA. Bc. Lenka Čurdová
10. 4.	Verbálně nekomunikující – úvod k metodám AAK	Mgr. Irena Lintnerová
16. 4.	Základní krizová intervence	Mgr. Kristýna Farkašová
14. 5.	Sociální práce s agresivním klientem	Bc. Jiří Juřena
21. 5.	Verbálně nekomunikující – praktické nácviky metod AAK	Mgr. Irena Lintnerová
23. 5.	Pokojná smrt – akceptace a základy komunikace	Mgr. David Šourek
29. 5.	Validace podle Naomi Feilové II	Mgr. Renata Nentvichová
1. 6.	Práce s klientem pod vlivem návykových látek	Mgr. Ondřej Čalovka
4. 6.	Manipulativní chování a jak se mu bránit	Mgr. Jaromír Basler
11. 6.	Příprava poskytovatelů soc. služeb na inspekci kvality	Mgr. Lucie Bicková

Brno, Věstonická 4304/1

5. 4.	Práce s klientem pod vlivem návykových látek	Mgr. Ondřej Čalovka
10. 4.	Nové nařízení o ochraně osobních údajů	Ing. Petr Štětka
17. 4.	Jak se bránit nátlakovým metodám	Mgr. Lubomír Pelech
18. 4.	Demence v obrazech	Mgr. Lucie Pohlová
23. 4.	Terapeutická zahrada s prvky stimulujícími smysly	Mgr. Markéta Jindřichovská
11. 5.	Aktivizace uživatelů a praktické nácviky	MgA. Bc. Lenka Čurdová
17. 5.	Etika v obrazech ve službách sociální péče	Mgr. Lubomír Pelech
31. 5.	Etická komunikace s lidmi s mentálním postižením	Mgr. Markéta Vaculová
5. 6.	Kompetentní manažer	PhDr. Dagmar Úlehlová
6. 6.	Myšlenkové mapy v individuálním plánování	Mgr. Marek Sušinka
8. 6.	Komunikace v péči o umírající	Mgr. Michaela Kaňová

Kontakt: Mgr. Magda Dohnalová, e-mail: institut@apsscr.cz, tel.: 724 940 126, www.institutvzdelavani.cz

PLÁN ODBORNÝCH KONFERENCÍ APSS ČR 2018

Kvalita sociálně zdravotních služeb,
25. 4. 2018, Praha

Konference Profesního svazu
sociálních pracovníků APSS,
29. 5. 2018, Brno

Sociální služby v Evropě,
30.-31. 5. 2018, Mikulov

Stravování a provoz v zařízeních
sociální péče,
7. 6. 2018, Luhačovice

Konference služeb
sociální prevence,
12. 6. 2018, Praha

Konference sekce terénních
a ambulantních služeb,
26. 6. 2018, Praha

Evropský kongres EAUSA – E.D.E.,
13.-14. 9. 2018, TOP Hotel Praha

Valná hromada APSS ČR,
10. 10. 2018, Tábor

X. výroční kongres,
11.-12. 10. 2018, Tábor

Bližší informace sledujte na
www.apsscr.cz, menu „Konference &
Kongresy & Semináře“ a na
www.facebook.com/Socialnisluzby

Úspěšná konference na téma Ochrana práv dětí

Dne 6. března se v Brně v prostorách Kanceláře veřejného ochránce práv konala úspěšná konference na téma Ochrana práv dětí. V rámci konference zazněly například přednášky Stav pěstounské péče v ČR a záměry do budoucna, Práva dětí v soudním řízení, Pěstounství na přechodnou dobu a osvojení dítěte do ciziny, Poznátky Veřejného ochránce práv z pěstounské péče či Role pověřených organizací. Za řečnickým pultem se tedy vystřídala plejáda odborníků na pěstounství z celé České republiky. V rámci konference byla avizována i publikace, kterou připravuje APSS ČR k vydání na první polovinu tohoto roku, a to odborná publikace Dobrý pěstoun, jež bude určena nejen pro potenciální i současné pěstouny, ale i odbornou veřejnost (lidé pracující s pěstounstvím, tj. pověřené organizace, sociální odbory krajů, měst apod.). Vzhledem k obrovskému zájmu je již nyní plánována konference další, tentokrát v Praze. Pro aktuální informace sledujte stránky www.apsscr.cz.

Nyní již i mimo Prahu!

Srdečně vás zveme na divadelní představení Zatmění, které je dramatisací knihy „Vyhasínání mozku Martina Kleina“. Příběh Věry a jejího manžela Martina, jenž onemocní demencí, je plný dojemných situací i nečekaného humoru. Vstupenky si můžete objednat na e-mailu info@kvartproduction.cz. Na realizaci představení se podílela APSS ČR.

KVArt Production

ZATMĚNÍ

PŘÍBĚH LÁSKY, DŮVĚRY A POROZUMĚNÍ

NENECHTE SI UJÍT
DIVADELNÍ HRU ZATMĚNÍ

10.4. JIHLAVA | 24.4. OLOMOUC | 2.5. JABLONEC N. N. | 23.5. ZNOJMO

Mezinárodní konference u příležitosti Světového dne sociální práce

Dne 20. března 2018 v hotelu Myslivna v Brně pořádalo Ministerstvo práce a sociálních věcí prostřednictvím projektu „Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce II“ Mezinárodní konferenci u příležitosti Světového dne sociální práce. Nosným tématem konference byla kvalita a efektivita výkonu sociální práce.

Text a foto: Andrea Faltysová, Kristýna Dubinová, MPSV ČR

Konference byla zahájena slavnostně. Hned v úvodu byl účastníkům přehrán spot, který byl ve stejný den vyslán i v jedné z televizních stanic. Poprvé v historii bylo také Ministerstvem práce a sociálních věcí předáno sociálním pracovníkům ocenění s názvem „Gratias“, které představuje poděkování za výkon činností této společensky přínosné profese a za jejich osobní invenci směřovanou k rozvoji sociální práce a zvyšování její kvality a efektivity. Historicky prvním sociálním pracovníkům, které vybrala z nominací odborná komise, toto ocenění předali náměstkyně pro řízení sekce správních činností a sociální politiky Mgr. Jana Hanzlíková a ředitel odboru sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení Mgr. David Pospíšil. Ocenění reprezentované skleněnou plaketou převzali:

- V kategorii sociální služby **Pavína Vildová, DiS., a Mgr. Miroslav Kadlubec.**
- V kategorii veřejná správa **Mgr. Dagmar Kubičková a Bc. Marcela Kutláková, DiS.**

Více informací k oceněným sociálním pracovníkům najdete na webových stránkách www.budmeprofi.cz. Ocenění je udělováno sociálním pracovníkům z praxe na základě nominací a je možné jej získat ve čtyřech kategoriích, kterými jsou:

- Veřejná správa (ministerstva, ÚP ČR, obecní a krajské úřady, uprchlická zařízení)
- Sociální služby
- Zdravotnická zařízení
- Vězeňství, školy a školská zařízení

V letošním roce však odborná komise vybrala k ocenění sociální pracovníky pouze ve dvou kategoriích, a proto v každé z nich byla udělena ocenění dvě.

Pro konferenci se podařilo zajistit vynikající zahraniční a české přednášející. V úvodu konference vystoupil ředitel odboru sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení Mgr. David Pospíšil, který hovořil k aktuálním otázkám a podmínkám výkonu sociální práce v ČR. Následoval příspěvek Herberta Paulischina DSA, zástupce Mezinárodní federace sociálních pracovníků, který zmínil okolnosti vzniku Světového dne sociální práce a dále se věnoval poskytování sociálních služeb ve vztahu k normám kvality a etickým pravidlům. Následovaly příspěvky izraelských hostů, a to dr. Neri Horowitz na téma sociálního systému v Izraeli ve vztahu k celosvětovým výzvám, Yekoutiela (Couty) Sabaha, který hovořil o měření a regulaci výkonu sociálních služeb v Izraeli v historickém kontextu, a Talia-Meital Schwartz- Tayri, Ph.D., která se zabývala otázkou kvality výkonu sociální práce ve vztahu ke vzdělávání sociálních pracovníků v Izraeli.

V odpolední části vystoupili Mgr. Jitka Navrátilová, Ph.D., s tématem variability

přístupů ke vzdělávání a jejího vlivu na výkon sociálních pracovníků, a Mgr. Petr Antoni s příspěvkem k efektivitě a profesionalizaci sociální práce. S tématem kvality a efektivity výkonu sociální práce optikou sociálního pracovníka a klienta hovořila Mgr. Petra Zimmelová, Ph.D., a v závěru odpolední části vystoupil Mgr. Tomáš Kodiš s tématem řízení a rozvoj kvality v oblasti ochrany práv dětí v ČR, v rámci kterého se zabýval standardizací výkonu sociální práce.

V následujících měsících bude z konference vydán Sborník, ve kterém budou otištěny odborné příspěvky přednášejících. Sborník bude dostupný v elektronické i tištěné verzi. V tištěné verzi jej bude možné získat v kanceláři projektu Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce II na adrese Na Maninách 876/7, Praha 7, kde je pro sociální pracovníky zřízena také odborná knihovna s množstvím českých i zahraničních odborných publikací.

Stejně tak vyslaný televizní spot, který považujeme za významný počín směrem k sociálním pracovníkům, jehož záměrem bylo ocenit a poděkovat sociálním pracovníkům za jejich práci a nepřímo upozornit širokou veřejnost na existenci sociální práce a na některé z nepříznivých sociálních situací, kdy může sociální pracovník poskytnout podporu a pomoc, je možné dodatečně shlédnout na <https://www.youtube.com/watch?v=yO6W-Cu004A&feature=youtu.be>.

Děkujeme sociálním pracovníkům za přízeň aktivitám projektu a těšíme se na další setkání, tentokrát na Jarní škole sociální práce, která bude realizována v květnu letošního roku. ■

PROFESNÍ SVAZ SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky

Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR (APSS ČR) vznikla v roce 1991 a sdružuje více než 1104 organizací a 2478 registrovaných sociálních služeb. Je nezávislým spolkem právnických a fyzických osob sledujícím jako základní cíl rozvoj a zvyšování úrovně sociálních služeb. APSS ČR je největší profesní asociací sdružující poskytovatele sociálních služeb v České republice.

Součástí APSS ČR je Profesní svaz sociálních pracovníků v sociálních službách

Hlavní činnost profesního svazu je:

- Podpora sociální práce jako profese
- Reflexe aktuálních témat
- Monitoring specifických problémů sociálních pracovníků v sociálních službách
- Zajištění informací pro členy svazu
- Příprava připomínek k související legislativě
- Platforma pro výměnu zkušeností
- Organizace odborných setkání, kulatých stolů, vzdělávacích seminářů a konferencí
- Spolupráce s ostatními sekcemi a svazy APSS ČR
- Spolupráce se vzdělávacími institucemi
- Publikační činnost v oblasti sociální práce

Hlavní výhody členství:

- Informace o novinkách v řešené oblasti nejméně 2× ročně
- Zvýhodněné účastnické poplatky na vzdělávací akce, kulaté stoly, semináře, konference

Výhody členství – získám ZDARMA:

- Listy sociální práce v ceně 199 Kč/rok
- Účast na odborné konferenci v ceně 1000 Kč

Základní roční členský poplatek:

- 390 Kč/osobu

Profesní svaz sociálních pracovníků v sociálních službách

Více informací vám poskytne kancelář APSS ČR

Ing. Mgr. Alice Švehlová – výkonná ředitelka APSS ČR | Vančurova 2904, 390 01 Tábor
reditelka@apsscr.cz | tel./fax: 381 213 332 provolba 04, mobil: 725 392 749 | www.apsscr.cz

www.apsscr.cz/profesni-svaz-socialnich-pracovniku | www.facebook.com/psssvss/

SENI CARE – KOMPLEXNÍ PÉČE O SUCHOU A CITLIVOU POKOŽKU

JEMNÉ ČIŠTĚNÍ

REGENERACE A AKTIVACE

ÚČINNÁ OCHRANA

SENI INKONTINENCE POD KONTROLOU

LEHKÁ INKONTINENCE

STŘEDNÍ INKONTINENCE

TĚŽKÁ INKONTINENCE

březen 2018
www.apsscr.cz
www.listy.sp.cz